A M. KIR. FERENCZ JÓZSEF-TUDOMÁNYEGYETEM
JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK
KIADVÁNYAI

5.

A TISZTI FEGYVERHASZNÁLAT

ÍRTA

Dr. NÉMETHY SÁNDOR

A M. KIR. FERENCZ JÓZSEF-TUDOMÁNYEGYETEM ÉS A ROTHERMERE-ALAP
TÁMOGATÁSÁVAL KIADJA:
A M. KIR. FERENCZ JÓZSEF-TUDOMÁNYEGYETEM
BARÁTAINAK EGYESÜLETE

SZEGED
SZEGED VÁROSI NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1936

Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó R.t. 36—4001

I. A tiszti fegyverhasználat célja.*

„Ego iuro, quod arma non dehonestabo .. Ita me Deus adiuvet!"

„Esküszöm, hogy a fegyvert meg nem becstelenítem... Isten engem úgy segéljen!" — Így hangzott az évszázadokon át gyakorlatban volt katonaeskü.[1] És vajjon lehet-e a fegyvert súlyosabban dehonestalni, mintha a fegyveres embert becsületében szóval-tettel büntetlenül bántalmazhatják?

Psychologiai okai vannak, hogy a puszta fegyveres megjelenéssel bizonyos tartózkodást parancsol az ember, amit e tétel fejez ki a legpregnansabban: *„Tisztelet a fegyvereknek!"* — Minthogy pedig: „A honvédség hivatása a belső rend és biztonság fenntartása és az ország határainak megvédése" (Szolg. szab. 1. §. 2. pont),[2] nem lehet vitás, hogy komoly közérdek

---

**Rövidítések:* Btk. = A büntettekről és vétségekről szóló 1878: V. t.-c. (polgári büntető törvénykönyv); Ktbtk. = A katonai büntetőtörvénykönyvéről szóló 1930: II. t.-c.; C. = M. kir. Kuria; Szolg. Szab. = A-32, a. jelzésű Szolgálati Szabályzat a m. kir. honvédség számára (1931); Bü. Szab. = A-46. jelz. Becsületügyi Szabályzat a m. kir. honvédség számára (1923).

[1] *Dr. Jellinek Arthur:* Katonabüntetőjog és katonaeskű (1881), 16. old.

[2] „Az alkotmányos állam életében három tényezőnek kell a pártélet felett állania: a koronának, a bírói hatalmat gyakorló közegeknek és a fegyveres erőnek". — Írja *Jellinek* id. értekezésében, (mely megállapításnak a fegyveres erőre vonatkozó elve a Szolg. Szab. 8. §. 50. pontjában is kifejezésre jut). — „Mind a három azonban alkotmányjogi factor, s mert azok fontos hatalmi tényezők, úgy az államjognak feladata azokat jogi tényezőkké átalakítani, — ez átalakulást felismerhetővé tenni. Ez eredményezi a koronázási esküt, bírói esküt és a katonaeskü. E három esküneк közös jellege van és egymást kiegészítők, éppúgy, amint a három tényező jogilag meghatározott hatalmi sphaerája szervezeti összefüggésben áll. — Ez adja a három eskü közös alapját, s e tényező az esküben

követeli a hadsereg erkölcsi nívójának biztosítását, mert „a fegyvereket tiszteletben" csak az a hadsereg tarthatja meg, amelynek erkölcsi tekintélye van.

Úgyde erkölcsi tekintélyre csak a fegyelmezett hadsereg tarthat számot.[3] A hadsereg fegyelmezése s ennek révén erkölcsi nívójának, tekintélyének biztosítása, megteremtése és fenntartása pedig a tisztikar feladata és kötelessége; — s minthogy fegyelmezni és fegyelmet fenntartani tekintély nélkül nem lehet,[4] — kétségtelen, hogy a tisztikarnak magasszínvonalú erkölcsi tekintélyre van szüksége, hogy a reábizott nagyfontosságú közkötelességeket megfelelően teljesíthesse.[5] Állás-

---

kifejezést nyerve a katonaeskünek a jogvédelmezési elemet kifejezésre kell juttatnia" és ez valóban kifejezésre jut a mai katonaesküben is: „... Magyarországhoz és alkotmányához hűek leszünk, *az ország törvényeinek* engedelmeskedünk..." (Szolg. Szab. 12. old.). — Ami pedig a fegyveres erő hivatásának másik oldalát illeti, vajjon ki meri kétségbevonni a leszerelési konferencia tehetetlensége és csődje után *Mussolini* őszinte szavainak súlyát: „... *A mai világban csak a militarismus jelenthet komoly politikai erőt*" (Popolo D'Italia, 1934. szept. 6.).

[3] „A fegyelmezettség kötelessége mindenkinek, nemcsak a katonának... Fegyelmezetteknek kell lennünk: erkölcsünk-, jellemünkben, beszédeinkben, írásunkban, magaviseletünkben, családi és társadalmi életünkben; szükséges ez anyagi téren is az egész állami rendben! Ez adja meg életünk ama harmóniáját, amely boldogít! Értéket képvisel, erőt ád! Nem leigáz, hanem felemel!" — Mutat rá a fegyelmezettség erkösi értékére *Szilágyi István* ny. ezredes (A becsület parancsolta kötelességekről, Magy. Katonai Közl., 1930. XVIII. évf. 586. old.).

[4] Ennek átérzése csendül ki a Szolg. Szab. 18. §-ának ama rendelkezéséből, melyszerint: „A tisztek (hasonlóállásuak), altisztek és tisztesek tekintélyét akkor is meg kell óvni, ha alárendelt viszonyban vannak. Mindig állásukhoz illő kimélettel kell bánni velük. Alárendeltek (alattosok) vagy idegenek előtt csak akkor szabad reájuk vonatkozó — de sohasem kiméletlen — kifogást tenni, vagy feddést alkalmazni, ha ezt semmiképen sem lehet elkerülni".

[5] „Az ország újjáépítéséhez a nemzetnek szüksége van tekintélyekre..." írja *Szilágyi* ezredes id. cikkében, s ennek átérzését mutatja a mult szomorú tapasztalatain épülve a Ktbtk. indokolása is, hisz az antimilitarista *Gallilei Kör* tagjai: Duczynska Ilonák, Sugár Tivadarok, Klein Kelen Józsefek, Helfgott Árminok, Dr. Lantos Albertek, Jusztusz Valdemárok, stb. társadalomfelforgató, tekintélyromboló, piszkolódó röpiratai („Munkások! Testvérek!" — „Egy fillért, egy embert se a hadseregnek!" — „Katona testvéreink!" — v. ö. *Halmi József:* A Gallilei-per aktái, 1919.) tényleg arra törnek, hogy: „... a katonai hivatást lealacsonyítsák, a katonai szolgálat iránti ellenszenvet, a szolgálati viszonyokkal és rendelke-

pontunk szerint: a hadsereg belső fegyelmének[6] — s így az állami fegyveres erő reális értékének[7] — igazi fokmérője kizárólag az az erkölcsi tekintély, amelyet a tisztikar az alattosokkal szemben önmagának biztosítani tud, röviden: *A katonai fegyelem tükre a tisztikar tekintélye!*

Az azonban köztudomású dolog, hogy erkölcsi alapokon nyugvó tekintélytisztelet megteremtéséhez a tényleges hatalom egymagában gyenge eszköz, csak szolgai alárendeltségérzetet szülhet; ahhoz, hogy ez megbecsüléssé, tekintélytiszteletté nemesüljön, a hatalmat gyakorló erkölcsi értékei adják az alapot, mely erkölcsi értékek közül a szennyfoltmentes, ragyogó becsület nem hiányozhat.[8] — S ha az elmondottak után feltesszük a kérdést: Számíthat-e a fegyelmezéshez megkívánt erkölcsi tekintélyre oly tisztikar, melynek tagjait becsületükben szóval-tettel hitvány jogrendbontók, azonnali súlyos következmények

---

zésekkel szemben elégületlenséget szítsanak". Vagy, mint a forradalom szomorú napjait átszenvedett *Vogel Ákos* ny. ezredes írja: „...Az a hadsereg, mely nem akar, s nem tud *engedelmeskedni* már nem hadsereg, hanem fékevesztett tömeg, mely alantjáró indulatokkal és kártévő ösztönökkel van tele. Mindenütt, s mindenkor tehát csak a vasfegyelem, amely alapelemeiben tulajdonkép nem egyéb, mint egy természetes, s ama tünetben nyilvánvaló ösztön, hogy az *autoritás* varázserejének a hatása alatt akaratunkat egy másvalaki akaratának spontán és bizalomteljesen alá szoktuk rendelni. — A gyakorlati élet az efajta engedelmes alárendelés számtalan példáit mutatja. Ki ne tapasztalta volna p. o., hogy egy altiszttel szemben renitenskedő alárendelt vagy alattos közkatonára a tiszt hirtelen megjelenése már oly hatást gyakorol, hogy nyomban fegyelmezetté válik s a tiszt parancsait készséggel követi". (*A tiszti hivatás ethikája,* Szeged, 1920., 7. old.).

[6] A fegyelmetlenséget a csapat harcképességét veszélyeztető körülménynek tekinti a Szolg. Szab. is és szükség esetén az ilyesminek „az erőszakos eszközök legerélyesebb alkalmazásával kell véget vetni" (7. §. 38. pont).

[7] „A fegyelem ... a honvédség ... belső értékére, valamint működőképességére a legnagyobb fontossággal bír" (Szolg. Szab. 17. §. 112. pont, 3. bek.).

[8] „Egy külön tiszti állásbecsület statuálására ép oly szükség van, mint az álláskiváltságok odaítélésére, mert csak e két tényező biztosíthatja együttesen az autoritást, annak révén a fegyelmet, végeredményben pedig a hadsereg harcképességét!" — írja *Vogel:* i. m. 12 old. — „A becsület... legértékesebb és legmagasztosabb kincse a katonatisztnek, mert a becsület képezi a tiszti tekintély legfontosabb elemét" — *Danczer Alfons:* A mi hadseregünk (1889), A tiszti becsületügyi eljárás, 118 old.

nélkül bemocskolhatják, vajjon *igenlőleg* válaszol-e közülünk valaki? — Hiszen, miként az egyes ember tekintélyének integrans része egyéni becsülete, hasonlóan egy szervezet s így a tisztikar erkölcsi tekintélyének — mely az alkatelemek, egyes egyedek erkölcsi intactságából tevődik össze — fokmérője tagjainak becsületbeli integritása![9]

De miként valósítsa meg elvitathatatlan fontosságú közcéljait, hivatását — a fegyveres erő fegyelmezését — a tisztikar, ha a tiszti állásbecsület tekintélyromboló sértegetőivel szemben nem állanak rendelkezésre megfelelő eszközök, amelyekkel a megsértett állásbecsület a tettesre közhatalmilag hat vissza, hogy a tiszti állástekintély csorbitatlansága biztosítható legyen?! — Ezt a nagyfontosságú, közérdek-követelte szükséglet elégítette ki magyar törvényhozásunk, amikor a katonai büntetőtörvénykönyvről szóló 1930: II. t.-c. a tiszti fegyverhasználatot törvénybeiktatja megállapítván, hogy:

„Nem számítható be a cselekménybe... annak a katonai egyenruhát viselő tisztnek (tisztjelöltnek), aki a becsülete ellen más személy jelenlétében intézett jogtalan támadás folytatásának megakadályozása céljából az őt megillető fegyvert azonnal használja, feltéve, hogy ezt a célt másként nem érhette el és hogy a fegyver használatában az elkerülhetetlen szükségesség határát nem lépte át" (38. §. 3. pont).[10]

*

* *

---

[9] Egyébiránt nyilvánvalóan ezt az álláspontot vallja az irányadó Bü. Szab. is, amikor hangsúlyozza, hogy a becsületügyi eljárás megindítását oly magatartás kívánja, mely kérdésessé teszi: „...vajjon az illető tiszt a tiszti állás közös becsületének és *a szolgálat érdekeinek csorbitása nélkül* tiszti rendfokozatában meghagyható-e" (1. §. 1. bek.), illetve, amikor a bü. eljárás alatt állót parancsnoka a vád természetére figyelemmel a szolgálat alól felmentheti, a tiszti intézmények látogatásától is eltilthatja (16. §. 3. bek.) sőt ha az eljárást elmebetegség miatt szüntették be, amennyiben ezt a tisztiállás tekintélyének megóvása megköveteli, az egyenruha viselésének jogát is megvonhatja a honv. miniszter (12. §. 11. bek.); stb. — azaz *a tisztiállás becsületének, s ennek révén a tisztiállás tekintélyének megóvásában katonai szolgálati érdeket lát a Bü. Szab.*

[10] Megjegyezzük itt, hogy az 1855. évi jan. 15.-én kelt osztrák császári pátenssel hazánk területére is kiterjedő hatállyal alkotmányellenesen életbeléptetett katonai btk. az „Enyhítő körülményekről" szóló 114. §-ának *d)* pontjában a fegyverhasználatot illetőleg csaknem szószerint a fenti ér-

A tiszti fegyverhasználati actus helyes foganatosítása és a fegyverhasználattal kapcsolatban felmerülő büntetőjogi problémák mikénti megoldása kizárólag azon kérdésen fordul meg, hogy annak jogi természetét illetőleg mily álláspontra helyezkedünk. Az eddigi általános felfogás a tiszti fegyverhasználatot „jogos védelem"-ként, mint az egyenruhát viselő tisztet megillető *alanyi magánjogot* állította be s ezzel a becsületvédelem terén privilegizált társadalmi osztállyá minősítette a magyar fegyveres erő tisztikarát a haza többi polgáraival szemben.[11] Az előrebocátottakból kétségtelen, hogy mi *közjogi értelemben vett kötelességet* látunk a tiszti fegyverhasználatban,[12] ami az említett eddigi felfogással szemben merőben más jogi consequentiák levonására vezet és — nézetünk szerint — a közérdeket szemelőtt tartó törvény intentioinak nemcsak hogy jobban megfelel, hanem jogrendünkbe is harmonikusabban illeszthető be. — Sem jogi, sem katonai szempontból nem érdektelen

---

telemben rendelkezik, miután generaliter megállapítja, hogy enyhítő körülménynek tekintendő, ha „a közönséges emberi érzésből származott heves felindulásban hagyta magát a tettre ragadtatni" specialiter kiemeli, hogy: „Ide tartozik az is, *ha a tisztek, vagy a tiszti jelleggel felruházott katonai személyek, akiknek becsülete egy vagy több személy jelenlétében jogtalanul megtámadtatik, azon célból, hogy az ily sértések folytatását megakadályozzák, az őket megillető fegyvert azonnal használják. Ha ezen cél másként nem volt elérhető és a fegyver használatában az elkerülhető szükségesség határa át nem lépetett,* akkor az ily tett büntethetősége egészen elenyészik". — Az 1924. évi Ktbtk. törvény-tervezete szintén, mint enyhítő körülményt állítja be s szabályozza az 56. §. 6. pontjában a tiszti fegyverhasználatot. Egyébiránt kiemelhető, hogy katonai büntetőjogunk e jogintézménye egyedül álló, s azt a többi államok ktbtk.-ei nem ismerik.

[11] *Gerő Gyula* ny. tábornok-főhadbíró: Fegyverhasználat a becsület védelmére c. tanulmányában ki is jelenti, hogy: „Kétségtelen, hogy ez a fegyverhasználati jog tisztjeinket és tisztjelöltjeinket bizonyos privilegizált helyzetbe juttatja a többi állampolgárokkal szemben" (M. Katonai Közl. 1930. XVIII. évf. 949. old.); s ugyancsak privilegiumként fogják fel a fegyverhasználatot a régi Ktbtk. commentatorai, így *Hajdecki:* Offizirs-Standes Privilegien, stb. (1897).

[12] Elismerőleg hangsúlyozzuk itt, hogy *Vogel* ezredes, aki nagy tárgyszeretettel mélyedt el a fegyverhasználati kérdés tanulmányozásában *„A jogos védelem és a tiszt fegyverhasználati joga"* c. 1930-ban megjelent művében ismételten s több helyen hangoztatja, hogy a fegyverhasználat *„elsőrangú álláskötelesség!"* (218. old.), majd *„a katonai érdekek parancsolta kötelesség"*-nek tekinti (162. old.) stb.

tehát, ha a fegyverhasználati actus elemzését megelőzőleg annak jogi természetét illetőleg bocsátkozunk fejtegetésekbe.

II. A tiszti fegyverhasználat jogi természete.

Az életviszonyok — a társadalom alanyainak, akiket személyeknek nevezünk, egymáshoz való vonatkozásai — a jogi szabályozás következtében jogviszonyokká lesznek; amelyek ahhozképest, hogy a jogi norma az életviszony tárgyát megparancsolja, tiltja vagy engedélyezi a normacímzettnek, ez utóbbi magatartását illetőleg — legyen az tevés avagy valaminek tevésétől való tartózkodás — a parancsolt, a tilos és az engedélyezett magatartás kategóriáit állapítja meg.

A parancsolt és tilos magatartást előíró jogszabályok a normacímzettől engedelmességet követelnek, mihezképest a normacímzettek ez esetben jogi kötelességek alanyai is; ellenben az engedélyezett magatartásnál — ami vagy a jogszabály ezirányú kifejezett intézkedésén vagy hallgatásán alapszik — a jogi norma címzettjei kötelességek alanyaivá nem, hanem csak jogok alanyaivá lesznek. Ennek aztán a normaellenes magatartás szempontjából az a jelentősége, hogy míg a parancsolt és tilos magatartást előíró jogszabályok normaellenes magatartással — cselekvéssel vagy mulasztással — megszegetők, addig az engedélyezett magatartások nem kerülhetnek szembe a jogi normával.

Annak pl., hogy valaki a szerződési szabadsággal nem élve szerződéseket nem köt, avagy a jogos védelmi helyzetben a megtámadott jogos védelemmel nem él, holott módjában állna, legfeljebb ő látja kárát vagyoni vagy erkölcsi téren, de reánézve jogi szempontból semmi hátrányos következmény nem származhat, mert itt csak alanyi magánjog gyakorlásáról van szó, ami felett a normacímzett szabadon disponálhat. — Másként áll a dolog a parancsolt és tilos magatártást előíró jogszabályokkal szembeni normaellenes magatartás esetén, amit a jogi terminologia jogellenességének nevez.[13] Itt a jogszabály parancsával szembeni mulasztás vagy tilalmának meg-

[13] „A jogellenesség ... nem jelent mást, mint a jogszabály tartalma által előírt cselekvéssel ellenkező cselekvést". *Moór Gyula:* Bevezetés a jogfilozófiába, 1923, — 206. l.).

szegése már súlyos jogkövetkezményekkel jár, mert a normacímzettnek nemcsak joga, hanem kötelessége is a jogszerű magatartás, azaz jogszerűtlen magatartás — cselekvés vagy mulasztás — esetén a normacímzettre hátrányos jogi consequentiák vonandók le büntető vagy fegyelmi, illetve vagyoni felelősségrevonás formájában, aszerint, hogy magatartása a jogrend mely területeit — a büntető-, fegyelmi- avagy a vagyoni jogot — sértette-e meg.

Jogellenes tehát a jogi normacímzettjének azon magatartása, amely normaszerű jogi kötelességet sért, legyen az a magatartás akár tevés, akár valaminek a tevésétől való tartózkodás, cselekvés vagy mulasztás. Minthogy pedig a normacímzettel szemben felelősségrevonásnak — úgy büntető és fegyelmi, mint vagyoni tekintetben — csak jogellenes magatartás miatt van helye, világos, hogy jogszerű kötelességteljesítés vagy engedélyezett magatartás miatt senki és semmi tekintetben felelősségre nem vonható.[14]

Valamely tevőleges vagy nemleges emberi magatartás (cselekmény) büntető és fegyelmi jogi szempontból tehát vagy azért nem von maga után jogkövetkezményeket, mert normaszerű kötelességteljesítés eredménye, vagy mert a tárgyi jog engedélyezésére vezethető vissza; előbbi kategoriába tartoznak az abstract és concret jogi parancsoknak való engedelmeskedés esetei, utóbbiba az abstract és concrét engedéllyel való élés.

Kérdés már most, hogy a tiszti fegyverhasználat a fenti kategóriák közül vajjon melyik alapján tekinthető jogszerűnek?

A problema a fegyverhasználat jogi természete tekintetében elfoglalt állásponton fordul meg: ha jogos védelemnek tekintjük, mint alanyi értelemben vett magánjoga az egyenruhás tisztnek az engedélyezett cselekmények kategoriájába tartozik; ha mint közjogi értelemben vett kötelességet fogjuk fel, úgy mint katonai közigazgatási, hatósági actus a parancsolt cselekmények körébe sorozandó.

---

[14] *„A jogi parancson alapuló kötelesség* kizárja a különben büntetendő cselekmény jogellenességét, de csak akkor s annyiban, amikor és amennyiben *feltétlen engedelmességre* kötelez. Ily feltétlen engedelmességre kötelező: 1. a törvény vagy más kútfő parancsa és 2. a felsőbb hatóságnak az alárendelt közeghez intézett parancsa". (*Angyal Pál:* A magyar büntetőjog tankönyve (1920), I. köt. 424. old.).

A katonai büntetőjog hivatott művelői általánosan a jogos védelem egy *sui generis* (sajátos) esetének tekintik a tiszti fegyverhasználatot[15] és kevés kivétellel alkalmazandónak vélik az általános büntetőjog jogos védelmi intézményére megállapított jogelveket a tiszti fegyverhasználatra is, ami elméleti álláspontjuknak logikus következménye. S ha a fegyverhasználatról szóló törvényszakaszt a polgári Btk. 79. §-ával,[16] mely a jogos védelmet szabályozza összehasonlítjuk, meg kell állapítanunk, hogy a tényálladéki elemek nagyjában egyeznek.

Miként a jogos védelemnél, azonképen a tiszti fegyverhasználatnál is a tényálladéki elemek részint a támadás, részint az elháritási cselekmény, a védelem köré csoportosulnak. A jogos védelemnél a *támadásnak: a)* jogtalannak, *b)* közvetlennek és *c)* a megtámadott vagy más személye vagy vagyona ellen irányulónak kell lennie; — amivel szemben a *védelem: a)* a bekövetkezett vagy fenyegető támadás elhárítását célzó és *b)* szükséges mérvű lehet. — A tiszti fegyverhasználatnál pedig a *támadásnak: a)* jogtalannak, *b)* nyilvánosnak[17] és *c)* az egyenruhás tiszt, tisztjelölt becsülete ellen intézettnek kell lennie; — amivel szemben az *elhárítási cselekmény* (védelem?):

---

[15] Így *Gerő Gyula* és *Vogel Ákos* már hivatkozott műveikben; *Dr. Schultheisz Emil:* A katonai büntetőtörvény magyarázata (1931), I. köt. 113—128. old. és *Dr. Vörös Ernő:* 1930: II. t.-c. a katonai btk.-ről a Magyar Jogi Szemlében (XI. évf. 286. old.) írt ismertetésében; — nemkülönben számosan az országgyűlési vita tanulsága szerint (v. ö. Képviselőházi Értesítőnek az 1929. nov. 6—22-ig, a 325—33. ülésekről és a Felsőházi Értesítőnek az 1929. dec. 13-án, a 72. ülésről szóló számait). Továbbá a régi Ktbtk. commentatorai s ennek hatása alatt az A-46. jelz. Bü. Szab. (1923!), amennyiben az „Előzetes határozmányok" 4. pontja szerint: „A katonai büntetőtörvénynek a *becsület-jogos védelmére* vonatkozó határozványai érvényben vannak"; — úgyszintén a jogos védelmi felfogást tükrözi az 5856/eln. 13. sz. — 1930. júl. 15-én — tehát még a régi ktbtk. alapján kiadott — honvédelmi miniszteri rendelet több kijelentése is.

[16] „Kizárja ... a cselekmény beszámithatóságát a jogos védelem.

Jogos védelem az: mely akár a megtámadottnak, akár másnak személye vagy vagyona ellen intézett, vagy azt fenyegető jogtalan és közvetlen megtámadásnak elhárítására szükséges.

A jogos védelem határainak félelemből, ijedtségből vagy megzavarodásból származott túllhágása nem büntetik".

[17] T. i. „más személy jelenlétében" történjék a támadás, tehát nem négyszemközt, vagyis nyilvánosan. L. részletesen kifejtve alább, 19. és 38. old.

a) a megtámadottat megillető fegyverrel, *b)* annak azonnali használata által, *c)* a támadás folytatásának megakadályozása céljából és *d)* a szükséghezképest eszközlendő.

Ha azonban analysis alá vesszük a jogos védelemről és a tiszti fegyverhasználatról szóló paragraphusokat, nyomban elénk tárul a bennük rejlő norma. Minden törvényes tényálladékban ugyanis egy *norma* rejlik, amely a normacímzettnek valamit megparancsol, tilt vagy engedélyez.[18] De a jelen esetben meg kell állapítanunk azt is, hogy a két törvényszakasz keretein immanenter belülmaradva nem vezethető le a tényleg érvényesülő jogi norma,[19] mert azt — pusztán a két törvényhely alapján — kétféleképen is megszövegezhetjük:

a jogos védelmet statuáló paragraphus alapján pl.: *1.* „akár a megtámadottnak akár másnak személye vagy vagyona ellen intézett vagy azt fenyegető jogtalan és közvetlen támadás elhárítására a szükséges védelemmel élni *kell*" — vagy — *2.* „... élni *lehet*";

a tiszti fegyverhasználatot megállapító törvényszakasz alapján pedig: *1.* „a katonai egyenruhát viselő tisztnek (tisztjelöltnek) a becsülete ellen más személy jelenlétében intézett jogtalan támadás folytatásának megakadályozása céljából — ha a cél másként nem érhető el — az őt megillető fegyvert az el-

[18] „Ezek normák részben a polgárok összességéhez, részben pedig az állami szervekhez szólnak. Ebben az értelemben a büntetőtörvényektől fogalmilag, első részükben a tényálladékokban foglalt állami parancsoktól és tilalmaktól a normák, melyeknek címzettje közvetlenül a jogi közület összessége, megkülönböztetendők. A norma így szól: ‚nem szabad ölnöd'. A büntetőtörvény parancsolja: ‚aki öl megbüntettetik'." (*Irk Albert:* A magyar anyagi büntetőjog, 1928. 50. old.).

[19] „Ami a büntető jogszabályok struktúráját illeti, — írja *Irk* — bár azok törvény-technikai szabatosságának az felelne meg, hogy a törvényes fogalmak alkatelemei és jogkövetkezményei zárt egységes törvényszakaszba tömörüljenek, előfordul mégis, hogy ezek egymástól elkülönülnek. Így a tényálladék és jogkövetkezménye éppúgy elválhatik egymástól (l. Btk. 333. §-ában a lopás tényálladékának és a Bn. 48. §-ában a büntetés megállapítását), amiként *a Btk. általános jellegű rendelkezései, generikus tényálladéki elemei más törvényekben vagy más jogterület szabályaiban nyernek kiegészítést* (pl. a közokirathamisítás tényálladékánál (391. §) a közokirat fogalmára az 1911: I. t.-c. 315. §-a). Előfordulhat az is, hogy csak a büntetőjogi következmény nyer megállapítást a törvényes fogalom közelebbi megjelölése nélkül (pl. a házasságtörésnél). — (Blanketta törvények)". — (I. m. 53. old.).

kerülhetetlen szükségesség határáig azonnal használnia *kell*" — avagy — 2. „...használnia *lehet*".

Az *1.* esetekben a „védelmet" illetve „fegyverhasználatot" megparancsolja a norma, azaz kötelességgé teszi, míg a *2.* esetekben nem parancsoló, hanem csak engedélyező normával van dolgunk, ezek csak feljogosítják a normacímzettet a „védelem" illetve „fegyverhasználat" gyakorlására; az előbbi esetben alanyi értelemben vett kötelességgel, az utóbbiban alanyi értelemben vett joggal van dolgunk, ami ahhozképest, hogy a *salus rei publicae*-nek, avagy a *singulorum utilitas*-nak elve van-e túlsúlyban közjogi, illetőleg magánjogi értelemben vett alanyi jog illetve kötelesség.

Kérdés már most, hogy e kétféle értelmű norma közül melyik tekintendő jogszabálynak, továbbá hogy közjogi illetőleg magánjogi értelemben vett alanyi joggal avagy kötelességgel van-e dolgunk?

Már kiemeltük, hogy e kérdés, immanenter belülmaradva a két törvényhely keretein, nem válaszolható meg, mert: „A büntetőjogszabály mindig feltételez egy másik, és pedig rendszerint nem büntetőjogi szabályt, amelyhez a büntetőjogi jogszabály szankcióképen járul".[20] Ez a másik jogszabály a fentiek közül az egyik, de hogy melyik azt csak az egész jogrendszer figyelembevételével állapithatjuk meg. Vizsgálnunk kell ezért — mégpedig mindkét esetben —, hogy van-e oly jogszabály, amely a szóbanforgó „védelmet" az állampolgároknak általában, avagy a „fegyverhasználatot" a tiszteknek és tisztjelölteknek megparancsolja.

A jogos védelmet statuáló törvényszakaszt illetőleg megállapítható, hogy — bár az erkölcsi törvény követelményként írja elő, hogy a magunk és mások személyét vagy vagyonát fenyegető, illetve ért támadás megakadályozása, illetve elhárítása érdekében minden tőlünk telhetőt megtegyünk — jogrendünk ezt mégsem teszi kötelességévé senkinek, hanem csak kinek-kinek jóbelátására és erkölcsi érzületére bízva csupán megengedi adott esetben a jogtalan és közvetlen támadással szemben a védekezést: „Vim vi repellere cuique *licet!*" — Minthogy pedig ennek *de lege lata* az a következménye, hogy —

[20] *Dr. Heller Erik:* A magyar büntetőjog tankönyve (1931), I. félköt. 74. old.

ha a jogos védelmi helyzettel valaki nem él is, sem büntető, sem fegyelmi vagy vagyoni felelősségre nem vonható, mert a jog nem gyakorlása miatt őt jogi mulasztás nem terheli (az, hogy erkölcsi mulasztás terheli-e s mily mértékben, már más kérdés!) — *par excellence* a jogos védelem az egyénnek olyan alanyi értelemben vett magánjoga, amelynek gyakorlása vagy mellőzése tekintetében souverainul disponál.

Vizsgálódásunk merőben más eredményre vezet a tiszti fegyverhasználatot illetőleg.

Ha ugyanis figyelmünket jogrendünknek a hon minden lakóját egyaránt kötelező általános szabályain túlmenőleg azon jogszabályaira is kiterjesztjük, amelyek részint mint törvények, részint mint szabályzatok csak a fegyveres erő tagjait kötelezik, s nem téve különbséget irott vagy szokásjogi megjelenési alakjuk közt sem, összességükben a katonai szakjogot alkotják; arra a meggyőződésre jutunk, hogy a tisztnek nincs jóbelátására bizva a fegyverhasználat, hanem adott esetben azzal élnie kell, mert különben passív magatartása terhére mint mulasztás esik latba, s az ellene megindítandó becsületügyi eljárás rendén[21] — mint olyan, aki magatartásával a tiszti állás-

[21] A tiszti bü. eljárás álláspontunk szerint nem egyéb, mint a fegyelmi eljárásnak egy *sui generis* szabályozott alakja. Hiszen: „A becsületügyi eljárás vagy hivatalból, vagy a tiszt saját kérelmére rendelhető el" (Bü. Szab. 12. §. 1. bek.); bárkinek lehet, de a tisztnek *„kötelessége"* bármely tiszt oly magatartását, mely a tiszti állásbecsületbe ütközik az illetékes fórumnál jelenteni, amit tényleges tiszt szolgálati úton teljesít (Bü. Szab. 12. §. 2. bek.), amit ha elmulaszt, magatartása szinén oly „mulasztás", mely a bü. eljárás megindítását kívánja (Bü. Szab. 1. §. 1. bek.), mert ezen mulasztás eminenter sérti a Bü. Szab. ama rendelkezését, miszerint: „A tisztiállás közös becsülete megköveteli, hogy az, aki a tiszti rendfokozatra érdemetlenné vált, a tisztikarból mielőbb kiváljon" (7. §. 2. bek.); — továbbá az egész bü. eljárás az irányadó A-46. jelz. Bü. Szab. szerint megalakított szervek előtt és meghatározott szabályok szerint folyik le és az eljárás költségei — respective azon utazások is, melyeket az eljárás alatt álló, a védők, képviselők, tanuk, a bü. választmány, tiszti gyűlés vagy bü. tanács tagjai, mint ilyenek teljesítenek — az „Illeték Szab". értelmében ügyködési utazások (40. §.), melyet a katonai hatóságok az állami költségvetés (XVIII. fej. 3. cím, 2. rovat, 3. alrovat) terhére utalványoznak ki, a vonatkozó (6232/T. 6/1. sz. — 1928) honv. min. rendelet értelmében. — *A fegyveres erő tisztikara tehát a becsületet érintő conventionalis szabályok betartása tekintetében is fegyelmi, mégpedig a közönséges fegyelmi ellenőrzésénél szigorúbb* („Kisebb jelentőségű eltévelyedéseket fegyelmi

becsületét megsértette[22] — tiszti rendfokozatát veszíti, aminek pedig az a következménye, hogy az illető nemcsak a tiszti nyilvántartásból töröltetik és esetleg tisztesi rendfokozattal legénységi állományba kerül, hanem a honvédség, határőrség, folyamőrség és csendőrség kötelékéből is elbocsáttatik, amenynyiben tényleges volt és így rendfokozatszerű tiszti illetményeit is elveszíti[23] s csak méltányosságból engedélyezhet számára

uton kell megtorolni", mint azt a Bü. Szab. 1. §. 3. bek. is kiemeli) *felügyelet alatt áll,* melynek indokát a már fennebb hangsúlyozott közérdek-követelte nagyhorderejű körülmények képezik. — V. ö. *Dr. Gábor Gyula:* „Katonai bíráskodás" c. cikkét a „Magyar Jogi Lexikon" IV. köt. 554—560. old. és *Dr. Meller Izsó* A becsületügyi eljárás a m. kir. honvédség- és csendőrségnél, *„A Jog"* 1902. évi XXIV. évf. 362—364. old.)

[22] Sem a Bü. Szab., sem más írott katonai szabályzat meg nem szabja, hogy a tiszt (tisztjelölt) adott esetben a fegyverhasználattal élni köteles; minthogy azonban az irányadó Bü. Szab. szerint a bü. eljárás megindítását: „Oly *cselekmények és mulasztások* (kívánják), amelyek a tiszti állásbecsületről alkotott fogalmakkal ellentétben állanak és kérdésessé teszik, vajjon az illető tiszt a tisztiállás közös becsületének és a szolgálat érdekeinek csorbítása nélkül tiszti rendfokozatában meghagyható-e" (1. §. 2. bek. — hasonlóan a régi D-1. jelz. Bü. Szab. 19. §.) és mert *a gyakorlatban tükröződő szokás a fegyverhasználati helyzet elmulasztását a tisztiállás becsületét sértő magatartásként kezeli* (v. ö. *Vogel:* i. m. 217—228. old.), így e szokás, mint a katonai szabályzat iratlan megjelenési formája szabályzatszerűen hat, s kötelező mindazokra, akik tiszti becsületügyi eljárás alá tartoznak.

[23] A Bü. Szab. „Az állásbecsület megsértését vagy veszélyeztetését kimondó határozat következményei" című 35. §-a értelmében (figyelemmel a módosításokra is!): „Akit a tiszti állásbecsületének megsértésében vétkesnek mondottak ki, rendfokozatát elveszti" (1. bek.). „Tényleges állományú tiszteknél a rendfokozat elvesztésével a rendfokozatszerű illetékek (várakozási illetékek) elvesztése, továbbá minden tisztnél ... (a bü. tanács által hozott) ... indítvány szerint, esetleg a rendjelek, érdemrendek (kitüntetések és díszjelvények) elvonása is jár. Az állásbecsület megsértésében vétkesnek kimondott tiszteket a honvédelmi miniszter a m. kir. honvédség kötelékéből elbocsátja" (2. bek.). A rendfokozatukat vesztett tisztek, tisztjelölteknek altiszti, (tisztesi) rendfokozat odaítélésére javaslatot kell tenni (240.055/Eln. hfp. fbü. — 1931. márc. 11.). — „Az a tiszt, akit a tiszti állásbecsület veszélyeztetésében találtak vétkesnek, intésben részesül. Az intést a bü. tanácsi határozat kihirdetése után — a határozat megerősítési napjának feltüntetésével — azonnal be kell vezetni a minősítési táblázatba. A megintett a legközelebbi rangsorban való előléptetésnél egy ízben rangfenntartás nélkül mellőzendő. A következő előléptetés alkalmával — ha az előléptetés többi feltételeinek megfelel — az előléptetésre éppen sorrakerülők csoportjának első tagjaként lép elő. Ha a meg-

„ellátási illetményeket" és esetleg „sérülési pótdíjat" a honvédelmi miniszter (1921: XXXII. t.-c. 9., illetve 25. §.).

Álláspontunk igazolására szolgáljanak a következők:

„A szabályzat a honvédség minden fegyvernemére és csapatnemére, karára és testületére, valamint rendfokozatra való tekintet nélkül, minden egyes tagjára egyaránt mértékadó és azt megszeghetetlen törvénynek kell tekinteni".[24] Ez a megállapítás pedig vonatkozik nemcsak a szolgálati, hanem általában minden katonai szabályzatra és pedig nemcsak az írott alakban megjelenő, hanem — minthogy szabályzatok keletkezhetnek valamely szervezet tagjainak bizonyos ügyek intézésénél követett állandó gyakorlata, azaz szokás utján is[25] — a nem írott formában megjelenő szabályzat jellegű szokásokra is, amelyeknek megtartására egyébként ama eskü letételekor is kötelezettséget vállalnak az esküttevők,[26] mely őket a fegyveres erő tagjai sorába iktatja és amely „az évszázados fejlődés folyamán kifejlődött *ősi gyakorlat* s az ezt elismerő *ősi szokás*" mellett azon másik tényező, melynek alapján a szabályzatok által kötelezettek „közfunctiokat látnak el s ebbeli minőségükben az összességet szolgálva közszolgálati viszonyban állanak".[27]

Minthogy ilyenformán a fegyveres erő kötelékébe tartozókra is éppen úgy irányadók a közszolgálati viszonyban állókra vonatkozó jogelvek, mint a közigazgatás egyéb céljainak megvalósítása végett közfunctiokat ellátó más tisztviselőkre; kétségtelen, hogy a fegyveres erőhöz tartozóknál is „éles meg-

---

intett ellen a határozat megerősítésének napjától számított egy éven belül újból becsületügyi eljárást rendelnek el és az elrendelt becsületügyi eljárás újból veszélyeztető határozattal végződik, e másodszori veszélyeztető határozatnak ugyanazok a következményei, mint a megsértő határozatnak" (Új 3. pont, 100.794/eln. fü. — 1925., 2. Pótlék az A-46. jelz. Bü. Szab.-hoz).

[24] Állapítja meg az A-32, a. jelz. Szolg. Szab. kibocsátása alkalmából a Kormányzó Úr kezétől Budapesten, 1931. évi május hó 19. napján kelt „Hadparancs" (Szolg. Szab. 9. old.).

[25] *Dr. Ereky István:* Jogtörténelmi és közigazgatási jogi tanulmányok (1917), I. köt. 317. old.

[26] Szolg. Szab. 1. §. 3. pont.

[27] V. ö. *Dr. Ereky:* i. m. 322. old. — *Molnár Kálmán:* Kormányrendeletek (1911), 36. old.

különböztetést kell tennünk — írja Ereky[28] — a tisztviselő, mint *szerv* s a szervi minőséggel felruházott *egyes ember*, vagyis a közalkalmazott közt. A tisztviselőnek, mint szervnek jogai nem, hanem csak hatásköre, illetve functioi lehetnek. A tisztviselőnek, mint közalkalmazottnak ellenben functioi nem, hanem csakis jogai lehetnek". Ami megformulázható akként is, hogy az államnak a tisztviselővel, mint szervvel szemben alanyi közjoga van arra, hogy az a reábizott szervi functiokat pontosan s lelkiismeretesen ellássa;[29] s alanyi értelemben vett kötelessége, hogy a közalkalmazott alanyi közjogait (álláshoz illő cím, illetmények, nyugellátási igény, stb.) tiszteletben tartsa, s azoknak eleget tegyen. — Vagyis az állam ama alanyi közjogának, mely egyértelmű a szervek pontos és lelkiismeretes functionalásával, ezeknek erre irányuló kötelessége felel meg; míg a szerveknek az állammal szembeni alanyi közjogainak az államnak arra irányuló kötelessége felel meg, melyhezképest azokat tiszteletben tartja és teljesíti.

Abban az esetben ugyanis, ha az állam nem tartja tiszteletben a közalkalmazott alanyi közjogait — pl. fizetését nem folyósítja, nyugellátását megtagadja, stb. — az érdekeiben sértett részére jogorvoslatot biztosít a tárgyi jog, amelynek igénybevételével a függetlenség és pártatlanság biztosítékaival körülbástyázott bírói szerv utján igényeit érvényesítheti; viszont, ha a tisztviselő, mint szerv magatartása által — cselekvéssel vagy mulasztással — az államnak ama alanyi közjogát sérti meg, mely a reábizott közfunctiok pontos és lelkiismeretes ellátásával egyértelmű, úgy veleszemben büntető, fegyelmi, illetve vagyoni consequentiák levonásának lesz helye, ahhozképest, hogy magatartása minő és mily fontosságú érdekeket sértett meg.

Problémánk szempontjából mármost az a kérdés, hogy a fegyverhasználat a tisztet mint szervet, avagy mint közalkalmazottat (szervi minőséggel felruházott egyes embert) illeti-e meg.

Ennek eldönthetése végett pedig meg kell állapítanunk, hogy a fegyverhasználat actív alanya — a tiszt vagy tiszt-

[28] Tárgyi és alanyi jogok dualismusa, az alanyi közjogok rendszere (1928, — Társadalomtudományi füzetek 4—6. sz.), 107. old.

[29] *Dr. Ereky:* Tárgyi és alanyi jogok dualismusa, stb. 118. old.

jelölt — büntetőjogi, fegyelmi vagy vagyoni tekintetben felelősségre vonható-e a fegyverhasználat gyakorlása terén tanusított esetleges mulasztásai, illetve passiv magatartása miatt?

Így jutunk el annak megállapításához, hogy a fegyveres erő tisztikara, a tiszti becsületügyi eljárás néven ismeretes, lényegileg fegyelmi — azonban ennek természetéhezképest sajátosan szabályozott — mégpedig a közönséges fegyelmi ellenőrzésnél szigorúbb felügyelet alatt áll a becsületet érintő conventionalis szabályok feltétlen betartása tekintetében.

A tiszti becsületügyi eljárást szabályozó A-46. jelzetü Becsületügyi Szabályzat értelmében ugyanis a becsületügyi eljárás tárgyát képezik: „Oly *cselekmények és mulasztások,* amelyek a tiszti állásbecsületről alkotott fogalmakkal vagy a tiszt becsületével ellentétben állanak és kérdésessé teszik, vajjon az illető tiszt a tisztiállás közös becsületének és a szolgálat érdekeinek csorbítása nélkül tiszti rendfokozatában meghagyható-e" (1. §. 2. bek.). Itt kapcsolódnak tehát be a becsület parancsolta kötelességekre vonatkozó társadalmi szabályok mint elsődleges jogtételek, a becsületügyi szabályzat, mint másodlagos jogtétel révén a tisztikart kötelező szabályzatjellegű kútfők sorába, mégpedig — mivel ezek tételezve nincsenek — mint íratlan szabályzatok, sőt kiegészülnek a gyakorlat és traditiok által ápolt, a tiszti állásbecsületről alkotott fogalmakkal ugyancsak szokásjogi úton.

Az A-46. jelzetű Becsületügyi Szabályzat egyébként a becsület parancsolta kötelességek és a tisztiállás becsületéről alkotott fogalmak feltétlen tiszteletben tartását annyira megköveteli a tisztektől, hogy bárkinek lehetővé, minden tényleges, nyug. áll. vagy tartalékos tisztnek pedig egyaránt *kötelességévé* teszi azt, hogy „bármely tiszt oly cselekményeit és mulasztásait, amelyek — nézete szerint — a tisztiállás becsületébe ütköznek" az illető tiszt felettes hatóságának jelentse (12. §. 2. bek.). „A közszellem és egyetértés — a Szolgálati Szabályzat szerint ugyan — megköveteli, hogy a bajtársak egymást az élet minden helyzetében kölcsönösen támogassák. Viszont méltatlanok kimélése és becstelen cselekedetek eltitkolása ennek a kötelességnek téves felfogásáról tanuskodnék" (A-32. a. 30. pont); különösen amikor: „A tisztiállás közös becsülete megköveteli, hogy az, aki a tiszti rendfokozatra ér-

demtelenné vált a tisztikarból mielőbb kiváljon" (A-46. 7. §. 2. bek.).

A becsület parancsolta kötelességekre és a tiszti állásbecsületre vonatkozó elvek és szabályok feltétlen tiszteletben tartása tekintetében tehát — minthogy azok szokás utján kötelezővé vált, illetve kialakult szabályzatoknak tekintendők — a fegyveres erő tisztikara az A-46. jelzetű Becsületügyi Szabályzat utján sanctionált fegyelmi ellenőrzés alatt áll. — Minthogy pedig az állandó gyakorlatban tükröződő szokás a fegyverhasználati helyzetben tanusított passiv magatartást, azaz a fegyverhasználat elmulasztását a tisztiállás becsületét sértő magatartásként kezeli, s mint a tiszti állásbecsületről alkotott fogalmakkal ellentétben állót bélyegzi meg, s vonja becsületügyi eljárás alá, nem lehet kétséges, hogy a fegyverhasználati helyzetben tanusított passiv magatartás, mulasztás miatt a fegyveres erő tisztjei — a fentkifejtettek szerint különösen szigorú — fegyelmi felelősségre vonhatók.

Ezzel már most problémánk is megoldást nyert annyiban, amennyiben nyilvánvaló, hogy *a fegyverhasználat a fegyveres erő tisztjei által szervi minőségben ellátott functio, azaz közjogi értelemben vett kötelesség,* amelynek mikénti teljesítéseért a becsületügyi eljárás néven ismeretes — a közönségesnél szigorúbb — fegyelmi ellenőrzés alatt állanak a tisztek.

De ebbeli álláspontunk helyességét, azaz a tiszti fegyverhasználat közjogi értelemben vett kötelességi mivoltát igazolja maga a tiszti fegyverhasználatra vonatkozó törvényszakasz is, mely szerint: a fegyverhasználat csak *„a katonai egyenruhát viselő"* tiszt (tisztjelölt) által eszközölhető. Ez közelebbről azt jelenti, hogy a fegyverhasználat a tisztet nem mint szervi minőséggel felruházott egyes embert azaz közalkalmazottat illeti, hanem mint közfunctiot ellátó szervet, egyszóval közfunctionariust.

A tiszt közalkalmazotti mivoltán ugyanis mit sem változtat az, hogy milyen ruhában jelenik meg: éppen úgy katonatiszt ő polgári ruhában is, mint egyenruhában. Nem így azonban közfunctionariusi, szervi minőségét illetőleg, minthogy az A-32, a. jelzésű Szolgálati szabályzat értelmében a tiszt az ő hivatásbeli közfunctióit — egyetlenegy szükségparancsolta kivételtől (64. pont, 5. és 6. bek.) eltekintve — kizárólag az A-26. jelzésű

Öltözködési és felszerelési szabályzatban és az ezt kiegészítő rendelkezésekben írt katonai, respective tiszti egyenruhában valósítja meg (330. pont, 1. és 6. bek.), röviden: a tiszt mint szerv csak az előírt egyenruhában functionálhat.

Úgyde mikor a törvény kiemeli azt, hogy csak *„a katonai egyenruhát viselő"* tiszt (tisztjelölt) lehet a fegyverhasználat activ alanya, nyilvánvalón az a célja, hogy az az egyenruha, amelyben a fegyveres erő tisztjei hivatásuk gyakorlásakor megjelennek, s amelynek tekintélyéhez a fentebb már vázolt nagyfontosságú közérdek, a hadsereg fegyelme, s ennek révén actioképessége s végsőleg az állami jogrend biztonsága tapad, feltétlen tiszteletben tartassék és nem az, hogy a becsületbeli önvédelem terén a fegyveres erő tisztikarát kiváltságos társadalmi osztállyá alakítsa.

Ha ugyanis jogos védelemnek tekintjük a fegyverhasználatot, úgy a tisztikar a haza azon polgáraival szemben, akiket a becsület védelmére a jogos védelem ily mértékben meg nem illet, privilegisált társadalmi osztálynak tekintendő. A törvény intentioja szerint azonban a fegyverhasználat közérdekből állapíttatott meg,[30] így a megsértett állásbecsület az egyenruhát viselő tiszt utján közhatalmilag hat vissza, márpedig

[30] Erre, a közérdek követelményeire utal egyébként az a nemkevésbbé súlyos érvet képező körülmény is, hogy a törvény szerint a fegyverhasználati helyzet csak *nyilvánosság* mellett, t. i. „más személy jelenlétében" valósul meg, minthogy a négyszemközt intézett támadás — mely sértheti ugyan a megtámadott tiszt egyéni becsületét, de a tisztiállás tekintélyét mások előtt nem csorbítja, — közérdekbe nem ütközve csak magánérdeket sért. Úgyde, ha eme magánsérelem reparálására is helye volna fegyverhasználat foganatosításának, az mint ilyen szükségképpen megtorlás jellegét öltené magára. A fegyverhasználatnak pedig nem célja a sérelem megtorlása, hanem kizárólag ama közérdek megvalósítása, mely a sértegető jogtalan támadása következtében — a nyilvánosságot képviselő harmadik személyekben — a tisztiállás iránt esetleg megingott tekintély-tisztelet azonnali helyreállításával egyértelmű; míg ha a sértés megtorlása lenne a cél, akkor megadandó lett volna a fegyverhasználat foganatosítása a négyszemközt támadó sértegetővel szemben is, hiszen a jogtalan támadás, sértés, az igazság szövétnekénél egyaránt megtorlást kíván, akár a nyilvánosság kizárásával, akár amellett követtetett el. Minthogy tehát a négyszemközt ért magánsérelemmel szemben fegyverhasználatnak nincs helye, nemcsak az nyilvánvaló, hogy a fegyverhasználat nem megtorlás jellegű jogintézmény, hanem — argumentum a contrario — az is, hogy csak kizárólag közérdekből eszközölhető, vagyis közhatalmi jellegű.

a kiváltság a közérdekkel s az ennek megvalósítására gyakorolható közhatalommal összeférhetetlen: „... Csak egy rég letűnt világ, a hűbériesség és a rendiség világa fogadhatta el azt a gondolatot, hogy *közhatalmat magánemberek is gyakorolhatnak. A modern államban,* — amelyet a közhatalomnak az állam kezében való összpontosítása tett naggyá és hatalmassá, — *alapelv, hogy közhatalmat magánemberek nem gyakorolhatnak*".[30a]

Fejtegetéseink conclusiojaként megállapíthatjuk tehát, hogy mivel a fegyverhasználat jogos védelmi felfogása egyértelmű annak privilegiumkénti felfogásával, a kiváltsággal pedig a fegyverhasználat statuálásakor célbavett közérdek megvalósítása végett gyakorolható közhatalom fogalmilag összeférhetetlen, — a tiszti fegyverhasználat jogos védelemkénti felfogása tarthatatlan.

Nem mehetünk el végül szótlanul azon nagyjelentőségű körülmények mellett sem, amelyek *de lege lata* a jogalkalmazás szempontjából és jogrendünknek *harmoniára törő szellemére* figyelemmel egyaránt igazat adnak az általunk kifejtett ama álláspontunk, mely a fegyverhasználat jogi természetét illetőleg annak alanyi magánjogias, privilegiumszerű eddigi „jogos védelmi" felfogásával szemben közjogi értelemben vett kötelességi mivoltát domborítva ki, a tiszti fegyverhasználati actust — az egyenruhát viselő tisztnek, mint szervnek hatáskörébe tartozó — közfunctioként állítja be.

A tiszti fegyverhasználat jogos védelemkénti felfogása ugyanis szükségképpen a jogos védelem ma egységes büntetőjogi fogalmának megbontásával annak tartalmi dualismusára vezet, mégpedig a következő okokból:

1. Míg a támadásnak a jogos védelemnél egyrészt nemcsak jogtalannak, hanem közvetlennek is kell lennie, addig a fegyverhasználatnál a támadás közvetlensége csak esetleges és elegendő, ha a becsületet ért támadás jogtalan; másrészt, míg a fegyverhasználatnál a támadásnak nyilvánosnak, azaz más személy jelenlétébeninek kell lennie, addig a jogos védelemnél a nyilvánosság nem tartalmi eleme a védelmi helyzet megvalósulásának; továbbá míg a polgári Btk. megengedi a

[30a] *Ereky:* A tárgyi és alanyi jogok dualismusa, 111—112. old.

jogos védelmet, „akár a megtámadott", „akár más" ellen irányult a támadás, fegyverhasználatot csak az az egyenruhás tiszt foganatosíthat, akinek a becsülete megtámadtatott; s míg a jogos védelmi helyzet megvalósulásához a támadás veszélye — „fenyegető támadás" — is elegendő, addig a fegyverhasználat csak akkor foganatosítható, ha támadás intéztetett.

2. Ami a támadás elhárítási eszközét illeti, meg kell jegyeznünk azt, hogy míg az a jogos védelemnél nincsen meghatározva, ámde a gyakorlatban kijegecesedett az az elv érvényesül, hogy a támadás elhárítására használt eszköznek a megtámadott jogtárgy fontosságával arányosnak kell lennie[31] (pl. nem lövünk agyon egy reánk pálcikával támadó egyént); addig a fegyverhasználat tekintetében, bár a törvény az elhárítás eszközét pontosan megszabja a megtámadott tisztet „megillető fegyver" kiemelése által, mégis elvitathatatlan tény az, hogy ez az eszköz összehasonlíthatatlanul súlyosabb, mint ami a közönséges jogelvek szerint a jogtárgyak relativitásával (pl. verbal iniuria utján megtámadott becsület) arányban állónak volna tekinthető, — vagyis nem érvényesül a proportionalitás elve.

3. Míg a jogos védelem — elvileg bármennyire igazat adjunk is tekintélyes büntetőjogászaink ellenkező elméleti állásfoglalásának[32] — a polgári büntető joggyakorlatban általánosan érvényesülő és elfogadott jogmagyarázat értelmében a *verbalis iniuiaval* szemben helyt nem foghat;[33] addig a fegyverhaszná-

---

[31] A nagyobb veszélyt maga után nem vonó támadással szemben az azzal arányban nem álló módon védekező egyén jogos védelemre nem hivatkozhatik (C. 2571/1920. sz. Büntetőjog Tára, LXXII. köt. 232.); továbbá: Nem állapítható meg jogos védelem annak javára, aki szívenlövi a feléje ostorcsapásokat intéző egyént (C. 185/1918. sz. Büntetőjog Tára, LXX. köt. 245.), stb.

[32] *Dr. Angyal Pál:* A magyar büntetőjog tankönyve (1920), 400. old.

[33] A miniszteri indokolás szerint „... a szavak, írások, vagy képes ábrázolatok általi becsületsértés ellen védelemnek nincs helye, mert az ily támadások, midőn intéztetnek, be is fejeztetnek s az erő alkalmazása tehát megtorlás lenne s nem védelem" (*Lőw Tóbiás dr.:* A m. btk. a büntettekről és vétségekről és teljes anyaggyüjteménye, (1880), I. köt. 516. old.); s hasonlóan a bírói gyakorlat: A szóbeli sértegetés senkinek a személyét vagy vagyonát nem fenyegeti és bár esetleg a jogtalan megtámadás jellegével bír is, annak elhárítására a szóval sértegető testi bántalmazása nem szükséges (C. 2037/1917. sz. Büntetőjog Tára, LXX. köt. 56. sz.

lati helyzet megvalósulása tekintetében nem tesz különbséget, hogy a tiszti becsület *iniuria verbalis* vagy *iniuria realis* utján támadtatott-e meg.

4. Végül a fegyverhasználat jogos védelmi voltát vallók véleménye is megoszlik abban a kérdésben, hogy a fegyverhasználat határainak félelemből, ijedtségből vagy megzavarodásból való túlhágása büntetendő-e avagy sem, azaz, hogy a polgári Btk.-nák az *excessus* büntetlenségét megállapító rendelkezései (79. §. 3. bek.) alkalmazhatók-e a tiszti fegyverhasználat esetében.

Gerő Gyula[34] és Vogel Ákos[35] egyaránt fenntartásnélkül alkalmazandónak jelentik ki a jogos védelemre vonatkozóan megállapított és kifejlődött jogelveket a tiszti fegyverhasználatra is és így az excessust büntethetőnek nem tartják; viszont Schultheisz Emil[36] az excessus büntetlenségét a fegyverhasználat esetében csak akkor látja indokoltnak, ha a fegyverhasználat a polgári Btk. 79. §-ában írt közönséges jogos védelem keretei közé is beilleszthető volt, mert szerinte a tiszti fegyverhasználat a jogos védelemnek *sui generis* szabályozott esete.

Felfogásunk szerint is ez utóbbi a jogásziasabb álláspont, amennyiben az excessus büntetlenségét megállapító jogszabály, mint kivételt statuáló szorosan magyarázandó. Ha ugyanis a törvényhozás a fegyverhasználatnál szükségesnek látta volna az excessus büntetlenségének megállapítását, úgy azt itt is kivehette volna az állam ius puniendije alól, miként a jogos védelemnél; de mivel nem vette ki — argumentum a contrario — a büntetlenség megállapítása nem is volt szándékában, tehát a fegyverhasználat határainak félelemből, ijedtségből vagy megzavarodásból való túlhágása büntetendő.

Bár okfejtésünk elég indokolt, mindamellett ez vitás probléma marad; de nyomban megoldódik, mihelyest a tiszti fegyverhasználatot nem kényszerítjük bele a jogos védelem

— v. ö. még: LV. köt. 6., LVIII. köt. 287., LXIII. köt. 285. és 236., továbbá a Büntetőjogi Döntvénytár IV. köt. 241. sz. alatt közölt határozatokat), ahol elvi éllel jelenti ki a Curia, hogy becsületsértéssel szemben a jogos védelem ki van zárva.

[34] „Fegyverhasználat a becsület védelmére", 963—965. old.

[35] „A jogos védelem és a tiszt fegyverhasználati joga" V., 173. old.

[36] „A katonai büntetőtörvény magyarázata", I. köt. 124. old.

prokrustes-ágyába, hanem — hiszen nem válik kárára egyetlen jogrendszernek sem, ha intézményei gyarapszanak — meghagyva annak önálló intézményi jellegét, mint katonai közigazgatási actust fogjuk fel, amelynek alanya az egyenruhában megjelenő tiszt, illetőleg tisztjelölt. Ez esetben ugyanis az egyenruhában megjelenő tiszt, tisztjelölt, ha fegyverhasználati helyzetbe kerül, mint imperiummal felruházott államszerv jár el, s neki mint hatósági közegnek, aki a tiszti állásból folyó oly nagyfontosságú kötelességét teljesítve közfunctiot lát el, ennek foganatosítása közben éppen úgy nem szabad sem félnie, sem megijednie vagy megzavarodnia, miként annak a hatósági közegnek, aki pl. mint közfunctionarius feloszlat egy népgyűlést — mihelyt a feloszlatás előfeltételei megvalósultak — legyen a hangulat bármily feszült, ideges vagy fenyegető.[36a]

Noha az eddigiekből is kétségtelen, a következőkben — a fegyverhasználati actus fejtegetése során — mégsem mulasztjuk el, hogy rámutassunk arra, *de lege lata* milyen nagyjelentőségű, s mennyire megköveteli jogrendünk *harmoniára törő szellemé* az általunk képviselt álláspontot, s ezzel szemben mennyire problematicus a fegyverhasználat jogos védelemkénti felfogása.

III. A tiszti fegyverhasználati actus.

A fentiek során kritika tárgyává tettük a tiszti fegyverhasználat alanyi magánjogszerű jogos védelmi felfogását, rámutatva, hogy az kiindulópontjában elhibázott; miért is a magunk részéről annak közjogi jellege mellett foglalva állást kifejtettük a fegyverhasználatnak a tiszti hivatásból fakadó, közjogi értelemben vett *kötelesség* mivoltát. Minthogy azonban nézetünk szerint annak a bírálatnak értéke, mely csak rombolni tud, mindig illusorius, vagyis a bírálat teljességéhez az építőmunka is szorosan hozzátartozik: a következőkben az általunk fentkifejtett elméleti alapokon állva tesszük megbeszélés tárgyává a tiszti fegyverhasználati actust, szólva annak alanyairól, tárgyáról és tartalmáról (foganatosításáról).

[36a] Végeredményben megfontolandó tény, hogy *a tisztnek szakmája a fegyver* s annak használatában — mint a törvény is megállapítja — *„az elkerülhetetlen szükségesség határát"* sem lépheti át (Ktbtk. 38. §. 3. pont).

1. A fegyverhasználati actus alanyai.

A fegyverhasználati actusnak avtiv és passiv alanya van. Activ alanya az egyenruhát viselő tiszt, tisztjelölt; passiv alanya pedig a tiszti becsületet megtámadó egyén.

A) A fegyverhasználati actus activ alanya lehet a fegyveres erőnek minden oly — az adott esetben tiszti egyenruhát viselő — tagja, aki tiszti becsületügyi eljárás alá tartozik.[37] Hogy tiszti becsületügyi eljárás alá kik tartoznak, az az időnként hatályban lévő szabályzatok szerint változik; jelenleg tehát: *a)* a m. kir. honvédség tényleges és nyugállományú tisztjei;[38] *b)* a m. kir. csendőrség, határőrség és folyamőrség tényleges és nyugállományú tisztjei;[39] *c)* ugyanezen alakulatok tisztjelöltjei[40] és *d)* a nem tényleges állományú (ú. n. emléklapos) tisztek és tisztjelöltek.[41]

Minthogy pedig a tiszti becsületügyi eljárást szabályozó A-46. jelzésű szolgálati könyv „nem csupán a katonaállománynak, hanem a többi tisztikaroknak hasonló állású egyéneit" (2. §. 2. bek.) is köti, a fegyverhasználati actus activ alanyisága szempontjából közönbös, hogy katonaállományu tisztek, orvosok, hadbírák, hadbiztosok, gazdászati tisztek, állatorvosok, illetve a nem-tényleges állományban még létező mérnökkari és műszaki tisztek vagy tisztjelöltek (zászlósok, hadapródok és alhadnagyok)[42] által foganatosított actusról van-e szó. — Kiemelendő azonban, hogy az úgynevezett karpaszomány vise-

---

[37] Ezen álláspont helyességének igazolására kiemeljük, hogy az élet-beléptetési törvény 7. §.-ához füzött indokolás is itt fogja meg a kérdést, amikor hangoztatja, hogy nemtényleges tisztek is éppen úgy alá vannak vetve a becsületügyi eljárásnak, mint a ténylegesek.

[38] Bü. Szab. 2. §. 1. bek.

[39] A-46. a. Kiegészítő határozmányok a Bü. Szab.-hoz, Általános rész, 1. bek. (még vámőrséget említ, mely ma már határőrség!).

[40] A Kbp. 9. §. 3. bek. értelmében a „tisztek és hasonló állásúak" alatt a tisztjelölteket is érteni kell, — v. ö. továbbá a Bü. Szab. 2. §. 2. bek.-ét és a Ktbtk. 38. §. 3. pontját.

[41] V. ö. A fenti 37. sz. jegyzetet s a 8393/eln. III. Hfp. — 1925. sz. rendeletet, az A-32, a. jelz. Szolg. Szab. 60. pont, 2. bek.-ét és *Clair-Vilmos:* Párbajkódex (XIX. kiad.) 50. §.

[42] Félreértés elkerülése végett megjegyezzük, hogy itt alhadnagyi rendfokozatú tisztjelöltről és nem a legénységi állományba tartozó, alhadnagyi rendfokozatot elért altisztről van szó.

lésére jogosított egyének,[43] a tisztviselők és tisztviselőjelöltek, valamint a rangosztályba nem sorozott havidíjasok nem tisztek és nem tisztjelöltek, így tehát a fegyverhasználat activ alanyaiként nem szerepelhetnek.[44]

B) A fegyverhasználati actus passiv alanyát a törvény (Ktbtk. 38. §. 3. pont) közelebbről nem határozza meg, eszerint tehát — ha csak erre vagyunk figyelemmel —, nincs jogi akadálya annak, hogy a tiszt (tisztjelölt), ha a tiszti becsület megtámadtatott, a támadó személyére tekintet nélkül, azaz akkor is fegyvert használjon, ha a támadó nő, kétséget kizáróan és felismerhetően beszámíthatatlan állapotban lévő — gyermek, elmebeteg vagy részeg —, avagy hatósági közeg, illetőleg katonai egyén, respective egyenruhát viselő tiszt, (tisztjelölt), katonai főljebbvaló, illetőleg előljáró. — Álláspontunk szerint azonban az alább kifejtendők mérlegelésével *a fegyverhasználati actus passiv alanya elvileg csak olyan egyén lehet: 1. aki lovagias védelemre nem szorul; 2. aki nincs kétséget kizáróan és felismerhetően beszámíthatatlan állapotban és 3. aki nem visel tiszti egyenruhát.*

1. Ami a probléma első kérdését illeti, t. i., hogy a fegyverhasználati actus passiv alanya csak oly egyén lehet, aki lovagias védelemre nem szorul, következik abból, hogy: „A legmagasabb fokban kifejlődött becsültérzést traditionalis elnevezéssel a ‚lovagias becsület' (point d'honeur) képviseli", mely „... modernizált felfogásban a hiv kötelességteljesítésben, a szeplőtlen életmódban, a hivatali és társadalmi állásban és *valamely testület féltve őrizett hagyományaiban* találja meg ama igényt és tartozást, mely föltétlen elösmerését mindenkitől szigorúan megköveteli, de meg is adja".[45]

---

[43] Akik különben sem az A-46. jelz. Bü. Szab. határozmányai, hanem az E-36. jelz. szabályzat szerinti erkölcsi alkalmasságukat elbíráló bizottsági eljárás alá tartoznak, így őket a fegyverhasználat éppen úgy nem illeti meg, mint ahogyan a volt hadapródjelölteket sem illette meg a régi Ktbtk. 114. §. d) pontja szerinti fegyverhasználat (v. ö. „Ideiglenes határozmányok a tart. tiszti kiképzéshez" c. szolg. könyvhöz 10. pontját, továbbá a 13.791/eln. 10. — 1923. és 10.228/T. 10. — 1928. sz. H. M. rendeletet).

[44] Hasonlóan *Gerő:* i. m. 950 old., *Vogel:* i. m. 193. old. és *Schultheisz:* i. m. 116. old

[45] *Vogel Ákos:* A lovagias ügyekről (1920), 5. old.

Minthogy pedig a magyar nemzet ősi lovagias hirnevének[46] representansa a magyar katonatiszt minden időkben ideálja volt a lovagi erénynek,[47] nem lehet kétséges, hogy *„a tiszti állásbecsületről alkotott fogalmakkal"* és „a tiszt becsületével"[48] egyaránt ellentétben állana minden oly magatartás, mely a gentleman ideáljával és a lovagiasság eszményeivel össze nem egyeztethető. A tisztikar, mint testület *„féltve őrzött hagyományai"* a női nemmel szemben feltétlen lovagias gondolkodást követelnek, sőt az irányadó A-46. jelz. becsületügyi szabályzat minden parancsnoknak egyik legfontosabb kötelességévé teszi a tisztikar lovagias gondolkodásmódjának fejlesztését (Függ. 1. bek.), nem is szólva arról, hogy a régi Szolgálati szabályzat — mely pedig több mint félszázadon át szabott irányt a magyar katonai szellemnek — kifejezetten kimondja, hogy: „Védteleneket becsmérelni vagy éppen bántalmazni becstelen eljárás".

„... Eléggé el nem ítélhető lovagiatlanságot követnénk el — írja *Vogel* ezredes — a gyönge és védtelen nővel szemben,

---

[46] V. ö. *Bobula Ida dr.:* A nő a XVIII. század magyar társadalmában (Magy. Társadalomtudományi Társulat kiad. 1933.) c. monografiát, mely híven rajzolja a magyarság lovagias mentalitását. — *Horváth Mihály* pedig „Párhuzam az Európába költözködő magyar nemzet s az akkori Európa polgári s erkölcsi műveltsége között" az Akadémia által pályadíjjal koszorúzott dolgozatában megállapítja, hogy: „... A magános életben is nemes népként állnak előttünk a magyarok. A nő sajátja volt ugyan férjének, ... de azért nem tekinté úgy, mint szolgáját vagy épen dolgot; sőt, mi az ily műveletlenebb népeknél ritkán található, becsülte őt, s hű vala iránta". ... „A nőnem tisztaságát és becsületét még a harc tűzében sem szeplősíté meg a magyar" (Kisebb történeti munkái (1865), I. köt. 112—113. old.). Ezen történeti, okmányokkal bizonyítható ténymegállapításokat szépen kiegészíti a nemzetek magánéletének leghivebb tükre, magánjogunk, melynek intézményei — különösen a családi és öröklési jog — összehasonlíthatatlanul előkelő positiot biztosítanak a magyar nőnek már a legrégibb időben is a nyugati államok jogrendszereivel szemben (v. ö. *Dr. Menyhárth Gáspár:* Magyar magánjogi jegyzetek (1932), 82. old.).

[47] „Dicsőséges traditioink, harcias erényeink s a női eszmény kultusza is parancsolólag megkövetelik, hogy a magyar tiszt a lovagi becsületnek hódoljon" — írja *Vogel* ezredes (A lovagias ügyekről, 7. old.), mert: „... a tiszti állásbecsületet is a lovagi becsület szelleme kell, hogy átlengje" (A tiszti hivatás ethikája, 16. old.).

[48] A-46. jelz. Bü. Szab. I. §. 2. bek.

ha testi épségét a fegyverhasználati jog gyakorlásával sértenők meg". ... „Ha valakivel, úgy a nővel szemben — s itt mellékes, hogy milyen nőről van szó — kell a *‚noblesse oblige'* elvének hódolnunk. Bármilyen szégyenteljes helyzetbe kerüljön is a tiszt, jogtalan megtámadásából kifolyóan, sokkal szégyenteljesebb, ha a nővel szemben minden körülmények között kötelező lovagias bánásmódot kicsúfolva, kardjával nekirontana és összekaszabolná". Leghelyesebben tehát tűrni a szidalmakat, míg csak a hatósági oltalom igénybevehető nem lesz, mert nem képzelhető, hogy „akadna oly becsületügyi fórum — jelenti ki Vogel, aki pedig e téren szaktekintély, — mely a tisztnek a lovagiasság eszményétől vezérelt béketűrő viselkedésében a tisztiállás közös becsületének sérelmét látná".[49]

Ezen álláspontnak szemben ugyan feltehető egyrészt, hogy az a nő, aki a tiszti becsületet megtámadja elveszti azon igényét, hogy a tiszt őt, mint lovagias oltalomra szorulót kezelje; s másrészt, hogy a tiszt közjogi értelemben vett kötelességet teljesítve, mint imperiummal felruházott közfunctionarius a lovagiasság parancsolta erkölcsi kötelmekre nem lehet figyelemmel, mert a közérdek megvalósítása tekintetében egyaránt beszámítás alá esik a cselekmény, s nem tesz különbséget, hogy azt férfi avagy nő követte-e el. — Az első ellenvetésre megjegyezzük, hogy a lovagiasság, mint magasztos férfi erény, azaz mint absolut erkölcsi érték nem tűr compensatiot; a másodikkal szemben pedig elsősorban éppen a közérdek követelményeire hivatkozunk, hiszen elképzelhetetlen felháborodást és megbotránkozást váltana ki a lovagias érzelmektől áthatott magyar társadalomban, s így a tisztiállás tekintélyének helyrehozhatatlan csorbulását eredményezné még a legindokoltabb fegyverhasználat is, ha annak áldozata védtelen nő volna; de másodsorban kiemelendő azon körülmény is, hogy egy oly fegyverhasználat, melynek passiv alanya nő, becsületügyi szem-

[49] *Vogel:* A jogos védelem és a tiszt fegyverhasználati joga, 179—181. old. — De ugyanitt nagyon helyesen rámutat a „jelképes fegyverhasználat" — t. i., hogy a kivont karddal csak megérintendő a nő — meddő és komikus, bonyodalom-szülő és fegyver-tiszteletet csorbító voltára, minthogy a katonai szellem azt követeli, hogy: „... Az egyszer kihuzott kard csak dolgavégezetten kerülhet vissza hüvelyébe". — *Gerő* szerint is csak *„elvileg"* lehet helye nőkkel szemben a fegyverhasználatnak (i. m. 956. old.).

pontból elbiráltatván igen súlyos sanctiokat vonhat maga után, hiszen mint kifejtettük a tisztikar, mint erkölcsi testület „féltve őrzött hagyományai" közt messze kimagaslik a lovagiasság eszménye, melynek ápolása a becsületügyi szabályzat szerint kötelessége minden parancsnoknak, ez a szokásjogban gyökeredző s az irányadó szabályzatok által elismert tétel pedig szabályzatként betartandó minden a becsületügyi eljárásnak alávetett tiszt által.

Így tehát a helyes álláspont úgy jogilag — a szakjogot képező katonai szabályzatokban írt és a szabályzat jellegű szokás alapján kifejlődött irányelvekre figyelemmel —, mint erkölcsileg csak az lehet, mely szerint a fegyverhasználati actus passiv alanya lovagias védelemre szoruló egyén, nő nem lehet.

2. Ugyanezen körülmény adja az erkölcsi és jogpolitikai indokát problémánk második kérdésével kapcsolatban elfoglalt ama álláspontunknak, miszerint: *a felismerhetően beszámíthatatlan állapotban lévő egyének* (gyermekek, elmebetegek, részegek stb.) *a fegyverhasználati actus passiv alanyai nem lehetnek.*

Az ily egyén intézhet ugyan támadást, hiszen néki is módjában áll képzetei hatása alatt a más személy érdeksphaerájában hátrányos állapotváltozást előidéző cselekvés, de ez büntetőjogi beszámítás alá nem esik, mert csak formaliter tekinthető támadásnak, materialiter azonban nem, hiányozván belőle a jogi értelemben vett támadás (materialis támadás) ama ismérve, amelyet a cselekvő akarata (szándéka) irányít és így neki subiective beszámíthatóvá tesz. A gyermek, elmebeteg, részeg, egyszóval a beszámíthatatlan egyén képzetei hatása alatt cselekszik ugyan, de e cselekvés nem az értelemmel együttműködő akarat szüleménye, mert a cselekvés indokául szolgáló képzetek és idegműködés nem hozható causalis kapcsolatba a cselekvő akaratával. Ezért materialiter nem jogellenes az ily formális támadás; minthogy pedig a törvény szerint a fegyverhasználat passiv alanya csak oly egyén lehet, aki *jogtalan támadás* intézésére képes, az ily egyének jogilag alkalmatlanok arra, hogy a fegyverhasználati actus passiv alanyai lehessenek.

De helyesen indokolható erkölcsileg és jogpolitikailag is, ha a tiszt az ily támadás elől kitér: egyrészt, mert az a tiszti tekintélyt nem is sértheti, minthogy az ily támadás a támadó beszámíthatatlan állapota miatt nem is érhet fel azon erkölcsi

magasságba, ahol az öntudatos tiszti becsület ragyog; másrészt az ily támadás a tisztiállás tekintélyének azért sem árthat, mert ha egy ily okvetetlenkedő viselkedése megbotránkozást, szánalmat vagy kacajt szül is, az sohasem a tisztre vagy a tisztikarra, hanem kizárólag a beszámíthatatlan állapotban lévő egyénre vonakozhat. Ellenben az a felháborodás, amelyet egy ily egyénnel szembeni fegyverhasználat kivált a polgári társadalomban — ami mint *Vogel* helyesen megjegyzi „a minden körülmények között kötelező humanitás ellen" történhet csupán[50] — elvitathatatlanul károsan hat vissza a tisztikar oly féltő gonddal őrzött tekintélyére.

3. Megvitatandó végül, hogy polgári hatósági közeg, illetőleg katonai egyén, respective tiszt (tisztjelölt), katonai följebbvaló illetve előljáró lehet-e és mennyiben a fegyverhasználati actus passiv alanya.

Teljesen egyetértünk e kérdésben előkelő jogászaink álláspontját valló Gerő Gyula tábornok-főhadbíróval annyiban, hogy különbség teendő úgy a polgári hatósági közeg magánszemélyi minősége és hivatalos mivolta, mint a katonai egyén szolgálatonkívüli és szolgálatbeli állapota között, továbbá annyiban is, amennyiben az általános jogtétel a speciális katonai viszonyokra minden megszorítás nélkül nem alkalmazható és pedig azért nem: „mert hisz a katonai előljáró sem áll ugyanabban a viszonyban az alárendeltjéhez, mint a polgári hatósági személy a többi állampolgárhoz"[51] t. i. a fegyveres erő és a csendőrség, helyesebben a karhatalmi szervezet kötelékébe tartozók[52] szolgálaton kívüli egyenruhás megjelenés esetében is[53] a fölé- és alárendeltség viszonyában állanak egymással.[54]

---

[50] *Vogel:* i. m. 178. old. — *Gerő* is megfontolandónak tartja az elmondottakat (i. m. 953. old.).

[51] *Gerő Gyula:* i. m. 966—971. old.

[52] V. ö. a Szolg. Szab. 540. pontját az államrendőrség és pénzügyőrség, valamint a honvédség tagjai közti tiszteletadásra vonatkozóan a 228.089/1922-VI. a. és 75.000/1926-VI. a. B. M. sz. rendeletekkel.

[53] Polgári ruhában való megjelenés esetén a tiszteletadás csak a személyesen ismertek, illetve a felismert előljárók körére korlátozódik (Szolg. Szab. 537. pont, 2. és 3. bek.) és a polgári ruhában megjelent följebbvaló parancsadási joga csak kivételes esetben érvényesülhet (Szolg. Szab. 64. pont, 3. bek.).

[54] V. ö. Szolg. Szab. 10. §., 60—69. pont.

A hatósági közegek, mint magánszemélyekkel szembeni fegyverhasználat lehetősége nem vitás; valamint az sem, hogy akár alá-, akár fölérendelt katonai személlyel szemben szolgálati viszonyban fegyverhasználatnak helye nincs, s ezt az álláspontot helyeseljük is. — Nem oszthatunk azonban, még a proportionalitas elvére figyelemmel sem olyan compromissualis megoldást, mely szerint: egyrészt a fegyverhasználati actus passiv alanya nem lehet oly polgári egyén, mint hatósági közeg, aki közfunctionariusi minőségében sértette meg a fegyverhasználati actus tárgyát képező tiszti becsületet; másrészt mely megengedhetőnek tartja azt, hogy a fegyverhasználati actus passiv alanya lehessen az egyenruhát viselő tiszt vagy tisztjelölt.

Ami a probléma első felét illeti, a magunk részéről is helyeseljük Gerő tábornok tömör és meggyőző szavait miszerint: „Az állam végrehajtó hatalmának és a jogi rendnek legfőbb biztosítékát... a hatóságok tisztelete és a hatósági eljárás szabad érvényesülése képezi és ha megengednők, hogy a hatósági jogkörben tett intézkedés ellen valaki csak azért éljen erőszakkal, mert az az anyagi igazsággal ellenkezik: úgy az egyesek belátására biznók, hogy mikor engedelmeskedjenek a törvénynek, illetőleg a törvény végrehajtásában eljáró hatósági személyeknek, mikor nem. A hatósági személyeknek hivatalos hatáskörükben tett rendelkezései vagy cselekményei ellen tehát akkor sincs jogos védelemnek helye, ha mindjárt anyagi jogtalanságot tartalmaznának is, hanem köteles mindenki a sérelmesnek vélt intézkedés vagy eljárás ellen a törvényes jogorvoslattal vagy az utólagos panasztevés jogával élni";[55] minthogy pedig szerinte a fegyverhasználat is jogos védelem, logice ennek sincs helye.

Nem szabad azonban figyelmen kívül hagynunk két körülményt: egyrészt azt, hogy az a hatósági közeg, aki a tisztiállás becsületét sértő magatartást tanusít, közfunctionáriusi minőségben sem tekinthető a jogrend és hivatalos hatáskörének keretein belül mozgónak; másrészt, hogy álláspontunk szerint a fegyverhasználati actus tartalmát, a tiszti állásbecsületet ért jogtalan támadás elhárítását illetőleg az egyenruhát viselő tiszt

[55] Fegyverhasználat a becsület védelmére, 967. old.

(tisztjelölt) közjogi értelemben vett, hivatásbeli kötelesség alanya, vagyis éppen úgy közfunctionarius, mint a jogtalan támadást intéző hatósági közeg, csakhogy míg a támadó hatáskörét és a jogrend kereteit túllépi, addig a fegyverhasználattal fellépő tiszt törvényes hatáskörében jár el.

Ezen körülmények kidomborítása után pedig figyelemmel a tisztikarra is törvény erejével bíró A-32, a. jelzésű szolgálati szabályzat ama rendelkezésére, hogy a közrend fenntartására hivatott polgári hatóságok és közegek rendelkezéseinek csak annyiban köteles a honvéd eleget tenni *„amennyiben azok a katonai kötelességekkel nem ellenkeznek"* (1. §. 11. pont), nem lehet vitás, hogy — mivel a fegyverhasználati actus foganatosítása a tiszti állásbecsületet ért nyilvános és jogtalan támadás folytatásának megakadályozása céljából az egyenruhát viselő tisztre (tisztjelöltre) nézve katonai kötelesség: álláskötelem — azt az oly, egyébként közfunctionariusi minőségben eljáró polgári hatósági közegekkel szemben is foganatosítani tartozik, aki a fegyverhasználati actus tárgyát képező tiszti becsület ellen támadást intéz.

Álláspontunk szerint tehát *a fegyverhasználati actus passiv alanya polgári hatósági közeg functioit ellátó egyén is lehet* és az sem tesz különbséget, hogy az illető mint közfunctiot végző állami közeg, avagy mint magánszemély intéz-e támadást a fegyverhasználati actus tárgyát képező tiszti becsület ellen.

Ami a probléma másik részét illeti, t. i., hogy egyenruhát viselő katonai egyénnel szemben foganatosítható-e a fegyverhasználati actus, álláspontunk szerint ismét különbség teendő: a tiszti nyilvántartásba tartozó és az oda nem tartozó (legénységi s egyéb állományu) katonai egyének közt. Nézetünk szerint ugyanis, míg a tiszti nyilvántartásba tartozó *egyenruhát viselő* katonai egyén a fegyverhasználati actus passiv alanya nem lehet, addig minden más, a fegyveres erő és csendőrség kötelékébe tartozó egyénnel szemben foganatosítható adott esetben a fegyverhasználati actus, minthogy velük szemben az alább kifejtendő jogi és erkölcsi, illetve jogpolitikai indokok nem állanak fenn.

Bár felfogásunk szerint a bajtársi érzelmektől álláskötelemszerűen áthatott, közös hivatásbeli, erkölcsi és érzelmi egy-

ségbe összeforrt tisztikar tagjai közt a fegyverhasználatra alapot adó s a fegyverhasználati actus tárgyát képező (becsületsértő) egymás elleni jogtalan támadások elvileg kizártak; mégis, ha a nemkevésbbé sajnálatos, mint fájdalmas tényállás megvalósulna, a tisztikar tagjaira törvény erejével biró szabályzati jog szerint kell eljárni, amint azt *expressis verbis* meg is állapítja az A-46. jelz. Becsületügyi Szabályzat függeléke,[56] sőt az ebbeli mulasztások, illetve a „Függelék" figyelmen kívül hagyása becsületügyi eljárás tárgyát képezi.[57] — Ennek következtében tehát a tiszt egyenruhátviselő tiszt-társának az ő, vagy a tiszti állásbecsülete ellen intézett támadása miatt — a lovagias eljárást előíró szabályzat parancsa folytán — fegyverhasználatot nem foganatosíthat.

De ugyancsak jogi okfejtés utján ezen eredményre jutunk más alapon is.

Ha a tiszt egyenruhát viselő tiszttel szemben foganatosítana fegyverhasználatot, mi sem természetesebb, hogy az a tiszt, akinek az oldalán éppen úgy ott van a kard, mint a fegyverhasználatot foganatosítónak, nem fogja tehát karbatett kézzel bevárni a másik fegyverhasználati actusát, hanem — minthogy a jogtalan támadással önuralmát már elvesztette — egészen emberi, hogy ő is kardot ránt (rencontre). A régi Ktbtk. számolt ezzel az eshetőséggel, s mert a fegyverhasználatot mint „enyhítő körülményt" szabályozza, illetve az állandó jogelmélet mint „jogos védelmet" kezeli, megengedhetőnek tartotta a fegyverhasználatot az egyenruhás tiszttel szemben is, s ezért a fennebb előadott természetes következményre figyelemmel sza-

---

[56] „A tisztek a közös állásbecsület letéteményesei. Önuralmukat, méltóságuk tudatát semmiféle helyzetben sem szabad annyira elveszíteniök, hogy kölcsönös becsületsértésekre ragadtassák magukat. Ha mindennek dacára is keletkeznek tisztek között becsületügyek, úgy ezek elintézésénél a következőképen járnak el". (Bü. Szab. Függelék, 3. bek.).

[57] Azokat a tiszteket, akik valamely becsületügyet ebben a függelékben foglalt rendelkezések figyelmen kívül hagyásával intéznek el, vagy egyébként vétenek e rendelkezések ellen, szigorúan felelősségre kell vonni. A megbízottak teljes felelősséggel tartoznak úgy megbízottjuknak, mint a tisztikarnak, amely a közös állásbecsület legfőbb őre, ennélfogva a felmerült becsületügyek elintézésénél ezt folyton tartsák szem előtt. E tekintetben elkövetett mulasztásokért a megbízottak fegyelmileg felelősségre vonhatók, illetve ellenük a bü. eljárás elrendelhető" (Füg. C/1—3. bek.).

bályozni volt kénytelen a rencontret is (445. §.).[58] Az új Ktbtk. azonban a rencontret teljesen elejti, amiből logicusan következtethető, hogy szabályozására azért nem fektetett súlyt, mert elvileg kizárt annak előfordulása akkor, ha a fegyverhasználat a tisztek között nincs megengedve. Ellenkező esetben ugyanis az előadottak alapján kétségtelen, hogy a rencontre szabályozása mellőzhető nem lett volna.

Végül hangsúlyoznunk kell még, hogy a tisztikar tagjai a speciális katonai szabályzatokban lefektetett elvek értelmében a fölé- és alárendeltség viszonyában állanak egymással, mégpedig nemcsak a szükebb szolgálati kötelékben (Szolg. szab. 10. §.); — továbbá, hogy felbecsülhetetlen kárára válna a katonai szolgálat érdekeinek, közelebbről a kötelező tiszteletadás és katonai fegyelem követelményeinek, s az ezekről alkotott és elfogadott fogalmak feladásával volna egyértelmű, ha megengedtetnék az, hogy a tisztek egymásközt vagy pláne följebbvalóval szemben fegyverhasználati actust foganatosítsanak. Ha tehát a psychologiailag teljesen megindokolható és érthető rencontrera — mely pedig mint a nyilvánosság előtt tisztek közt lefolyt esetleges véres kimenetelű mérkőzés semmi szín alatt sem szolgálhat a tisztiállás tekintélyének öregbítésére — nem is vagyunk figyelemmel; s ha egyelőre nem mérlegeljük is azt az erkölcsi érvet, mely a bajtársi érzület feláldozását látja a tiszttársszal szembeni fegyverhasználati actusban, conclusiokénti levonható — kizárólag a katonai szakjog elvei és tételei alapján — azon nézet helyessége, mely amellett tör lándzsát, hogy egyneruhát viselő tiszt a fegyverhasználati actus passiv alanya nem lehet,[59] — ha ellenben az említett er-

[58] „Az oly tisztek, akik valamely valódi vagy vélt sértés miatt egymás ellen az őket megillető fegyvert azonnal használják, ha nem voltak a jogos védelem határain belül, az egyik fél megölése esetében 1 évtől 5 évig, és súlyos testi sértés esetében 6 hónaptól 1 évig terjedhető börtönnel büntetendők, amely büntetés súlyosító körülmények között 5 évre is felemelhető. — Az egyik vagy másik fél kisebb sérülése esetében az ily megverekedés vétségül tekintetvén, az ötödik rész szerint büntetendő (682. §.)"

[59] A Ktbtk. 38. §-ához füzött indokolás szerint ugyan a törvény: „... *elvileg* a jogos védelmet az előljáróval szemben is megadja, a *bírói gyakorlat feladata* lévén azokat a fontos katonai érdekeket megoltalmazni, amelyeket a jogos védelemnek előljárókkal szemben való *tág* magyarázata okvetlen veszélyeztetne. Az alárendelt ugyanis az ellenerőszakkal nem-

kölcsi indokra figyelemmel a hangsúlyozott közérdek-követelte szempontokat is bekapcsoljuk, nemcsak jogi, de erkölcsi és jogpolitikai igazolást is nyer álláspontunk.[60]

Mielőtt azonban eziránnyu fejtegetéseink után pontot tennénk, megjegyezni kívánjuk, hogy másként áll a helyzet, ha a fegyverhasználati actus tárgyát képező tiszti becsület ellen támadást intéző tiszt nem visel szabályzatszerű tiszti egyen-

---

csak előljárója személyét, hanem az ennek személyében megtestesült katonai tekintélyt is támadja, minélfogva *lehetetlen megengedni,* hogy az alárendelt az előljáróval szemben *könnyelműen, csekély okból s anélkül, hogy az elégtételszerzés más módjának rendelkezésére álló lehetőségét igénybe venné,* mindjárt az ellenerőszak terére lépjen".

Amikor tehát a fenti álláspontra helyezkedünk, akkor az egészséges katonai szellem és a speciális katonai viszonyok — respective a katonai szolgálati érdek — követelményeit tartjuk szem előtt, s főleg a Szolg. Szab. szellemét követjük, amennyiben az — noha megengedi az igazságtalanság vagy sérelem miatti panaszt (15. §., 95. pont, 1. bek.) — a panasz előterjesztésének csak az okul szolgáló esetet követő nap lejártával ad helyt (96. pont, 1. bek.), ugyancsak szolgálati érdekből, hogy alaptalan, s megfontolatlan panaszok ne tétessenek, hiszen a megtett panaszért a panaszos önmaga tartozik helyt-állani, s az alaptalan panasz tétele tilos (95. pont, 7. és 4. bek.); mint ahogyan tilos az alaptalan fegyverhasználat: a szolgálat érdekei pedig felettébb fontosabbak, mintsem hogy egy hadnagy holmi szóbeli sértésért levághasson egy koros ezredest vagy tábornokot.

Nem vagyunk azonban annyira szélsőségesek, hogy a fegyverhasználatot — természetesen más értelemben! — ne tartanók megengedettnek akkor, ha a Btk. 79. §-ában írt jogos védelem előfeltételei forognak fenn a tiszttársszal, illetve előljáróval szemben, mert álláspontunk szerint is: „Kétségtelen..., hogy a legszigorúbb fegyelem követelménye sem terjedhet odáig, hogy a katonát az előljáró (följebbvaló) minden (pl. rablásra irányuló) jogellenes támadásának kiszolgáltassuk, de másfelől bizonyos az is, hogy a függelem alapgondolatával: a feltétlen engedelmesség és tisztelet követelményeivel jutnánk ellentétbe, ha megtürnők, hogy a katona az előljárónak *minden nyersebb bánásmódjával* vagy *sérelmesnek vélt parancsával* szemben a visszautasítás vagy éppen a tettlegesség terére lépjen..." (Indokolás a 76. §-hoz).

[60] Egyébként *Vogel* sem tartja megengedhetőnek a tiszttárssal szembeni fegyverhasználatot (i. m. 181—185. old.), *Gerő* pedig a proportionalitás álláspontjára helyezkedik (i. m. 966. és kk. ll.), hasonlóan *Démy-Gerő Mihály* tankönyvében, viszont *Schultheisz* (i. m. 123. old.) tiszttel szemben is igazoltnak látja a fegyverhasználatot, valószínűen azért, mert a törvény keretein belül maradva nincs figyelemmel a katonai szakjog egyéb rendelkezéseire.

ruhát;[61] mert ebben az esetben vele szemben is kötelező a fegyverhasználati actus foganatosítása, még akkor is, ha a fegyverhasználati actus activ alanya följebbvalóra ismer abban az egyénben, akivel szemben fellépni kényszerült.

2. A fegyverhasználati actus tárgya.

A fegyverhasználati actus tárgya a katonai egyenruhát viselő tiszt (tisztjelölt) becsülete, egyszóval a tiszti becsület ellen, más személy jelenlétében intézett jogtalan támadás folytatásának megakadályozása. Tényálladéki elemei tehát: *A)* a tiszti becsület ellen intézet, *B)* jogtalan, de nem szükségképpen közvetlen és *C)* más személy jelenlétébeni, azaz nyilvános támadás s e támadás *D)* folytatásának megakadályozása.

A) *A tiszti becsület ellen intézett támadás* mibenlétének megvitatásánál mindenekelőtt nem érdektelen annak tisztázása — noha e kérdést már fennebb érintettük —, hogy mi értendő becsület, tiszti becsület és tiszti állásbecsület alatt.

Az életviszonyokban szereplő társadalmi fogalmak tartalmilag időben és térben változók, s amiként a rájuk vonatkozó társadalmi szabályok is időben és térben változnak, e fogalmak is más és más tartalommal telnek meg; azonban valamely adott társadalomban az erkölcsi értékmérőként szereplő társadalmi fogalmak, minő a szép, jó, igaz és a becsület is, oly absolut érvényű ethikai kategóriák, melyek comparatiot nem tűrnek. Ha tehát a helyes erkölcsi értékítélettel rendelkező egyes ember az ethika parancsait önmagára alkalmazza, akkor vagy fenntartás nélkül megfelel azoknak és becsületes, vagy sem, s akkor becsületében megfogyatkozott egyén, — aranyközépszer itt nem érvényesülhet.[62]

A társadalmi életben azonban — minthogy nem áll módunkban embertársaink lelkébe pillantva objective megállapí-

---

[61] Előfordulhat, hogy az egyenruhát viselő tiszt a nyilvánosság előtt fegyver nélkül jelenik meg, mert sajátos körülményeire figyelemmel (pl. lábadozó beteg) felettes hatósága őt az oldalfegyver viselésének kötelezettsége alól felmentette. Kiemeljük, hogy nézetünk szerint az ily egyenruhás tiszt is szabályszerű tiszti egyenruhát visel, s vele szemben sem foganatosítható a fegyverhasználati actus.

[62] V. ö. *Dr. Halász Zoltán:* A becsület fogalma (Fiume, 1914.), — *Binding:* Die Ehre. — Der Zwiekampf (Leipzig, 1909.).

tani, hogy tényleg mit érnek az erkölcs mérlegén —, az egyes emberek ethikai megítélésénél azon empiricus tapasztalatokra vagyunk utalva, amelyet magatartásukban megnyilvánuló egyéniségük tükörképe s embertársaink véleménye alapján subiective megállapíthatunk. Az obiectiv értékmérő a *becsület,* mint absolut erkölcsi fogalom, a subiectiv értékítélet a *becsülés,*[63] mely már eleve comparativ természetű, s mely materialis tartalommal bír, ha az előbbit fedi és csupán csak formális értékű, ha attól akár pro — akár contra eltér. Következésképp különbség teendő materialiter és formaliter becsületes ember között.[64]

Ha már most az embereket ethikailag kategorizálni akarjuk, a becsület és becsülés combinatioja utján négy osztályba sorozhatók:

1. a becsületes és becsülésben részesülő emberek (materialiter is, formaliter is becsületesek), akiknél a társadalom kedvező értékítélete az egyén erkölcsi értékét fedi;

2. a becstelen és becsülésben nem részesülők (materialiter sem, formaliter sem becsületesek), akiknél a társadalom hátrányos értékítélete az egyén erkölcsi értéktelenségét fedi;

3. a becsületes, de becsülésben nem részesülő tragikus existentiák (materialiter becsületesek, de formaliter nem), akiknél a társadalom hátrányos értékítélete rágalomra épülvén erkölcsi értéküket nem ismeri fel és végül

4. a becstelen, de becsülésben mégis részesülő egyének (materialiter nem becsületesek, de formaliter igen), akiknek viselt dolgai még nem kerültek nyilvánosságra és így a társadalom kedvező értékítélete tévedésen alapszik, mert erkölcsi értéktelenségüket nem ismerte fel.

Mi sem természetesebb, mint az, hogy a magyar fegyveres

---

[63] V. ö. *Angyal Pál:* A becsület védelméről szóló 1914: XLI. t.-c. (1927), 1—2. és 6. old. — *Schoppenhauer Artur:* A becsültről és a párbajról (Budapest, 1894., 31. és kk. 11.); *Vámbéry Rusztem:* A párbaj Angliában és nálunk (1902, Huszadik Század III. évf. V. köt. 28—45. old.). — *Danczer Alfons:* A mi hadseregünk (1889), „A tiszti becsületügyi eljárás", 118. old.

[64] „A becsület, mint az ember belső értéke, a legdrágább kincs, nemcsak jogilag, de valóságban az életben is. Nincs oly rágalom, mely a becsületen képes lenne csorbát ütni. A becsületsértés nem a becsületnek, hanem a becsület tiszteletbentartására irányuló szándéknak megsértése: ‚a becsülésnek megtagadása'." (*Radványi Sándor:* A párbaj, 1925, Berzeviczy emlékkönyv, 578. old).

erő tisztjeitől az A-46. jelz. Becsületügyi Szabályzat az első kategóriában jelzett materiális becsületességet és formális becsülés iránti igényt és törekvést követeli meg, a tiszti becsület tehát ezzel egyértelmű; továbbá, minthogy valamely testület, mint összesség erkölcsi értéke alkotó elemeinek, tagjainak erkölcsi érintetlenségéből tevődik össze, melynek pedig constituens része az intact becsület, a hiv kötelességtudás, közös hivatás ápolta bajtársias érzület és összetartás, valamint a lovagiasság erényei mellett — melyek a tiszti állásbecsület fogalmi componensei — ezért vigyáz az egyes tisztek egyéni materialis becsületességére is oly éberen „a közös állásbecsület legfőbb őre" a tisztikar.[65]

A becsületnek az imént ismertetett felfogását ért támadás folytatásának megakadályozása képezi a fegyverhasználati actus tárgyát s jelöli meg egyben célját is, amikor is *támadáson jogi értelemben oly cselekvésben realisalt emberi akaratot értünk, amelynek az a célja, hogy a cselekvő szándékához képest valakinek — aki ellen a cselekvés irányul — a tárgyi jog által védett érdeksphaerájában hátrányos állapotváltozást idézzen elő.*[66] Ami a cselekvést, mint a támadást concretisáló eszközt közelebbről illeti, az nemcsak tettlegesség, hanem mutogatás, képes-ábrázolat, szó, nevetés stb. formájában is végbemehet, egyszóval oly módon, amit a köznapi nyelvben a *sértő-tisztelet-lenség* gyüjtő fogalma alá foglalhatunk.

B) *A támadásnak* azonban *jogtalannak kell lennie,* hogy a fegyverhasználati helyzet megvalósuljon. Jogtalannak tekin-

[65] Mi tehát nem beszélünk kétféle becsületről: *polgári* és *tiszti becsületről,* mert ily fokozatokat nem látunk világnézetünkkel összeegyeztethetőnek. Kötelessége minden embernek, minden állampolgárnak van, melyeket hivatása szab meg számára: ha a becsület mérlegén meg akarja ütni a mértéket, ezen hivatásbeli kötelességeit úgy be kell tartania, mint a tisztnek a tiszti-állás parancsolta kötelességeket. — (V. ö. *Binding:* i. m. 19. old.). — Különbség mindössze ott létezik, hogy a tisztnél a becsületérzet a nevelés folytán sokkal éberebb! — Szólni lehet azonban a *tisztiállás közös becsületéről,* mely alatt a tisztikar, mint erkölcsi testület becsülete értendő, s mely mint ilyen létezik is, s egyértelmű azon értékítélettel, melyet a társadalomtól a tisztikar, illetve annak tagjai kiérdemelnek.

[66] Álláspontunk szerint tehát az *erő-kifejtés* a jogi értelemben vett támadásnak nem fogalmi kelléke, mert *támadás,* jogi műértelemben, erőkifejtés nélkül is eszközölhető, pl. sértő mosollyal végigmér valakit a támadó.

tendő pedig álláspontunk szerint nemcsak az a támadás, amelynek intézéséhez a kellő ténybeli alap obiective hiányzik, hanem az is, amelynek intézéséhez adott esetben subiective nem szolgáltatott közvetlenül indokot az egyenruhát viselő tiszt. Így pl., ha a casinoi tarokkparti egyik tagját felváltó X egyenruhás tiszttel szemben az urak közül Y azt a megjegyzést teszi, hogy: „Hamis kártyással nem játszom!" még abban az esetben is jogtalanul támad, ha kijelentése X-szel szemben objective tényleg megáll, mert X közvetlenül — ezen játék alkalmával — subiective nem szolgálhatott rá a támadásra. Másként áll a helyzet, ha X-et Y játék közben leplezi le.

A támadás *közvetlensége* azonban a fegyverhasználati helyzet létesüléséhez nem kívántatik, tehát akkor is megvalósul az, ha a támadó általánosságban a tiszti kart, a tiszti állásbecsületet sértőmódon kritizálja vagy prafonizálja. Nem magyarázható azonban a támadás közvetlenségének elengedett volta olyképp, hogy a fegyverhasználat akkor is foganatosítható, ha az egyenruhás tiszt jelenlétében valamelyik távollévő tiszttársa egyéni becsülete ellen intéznek támadást, mert egy ily támadás, noha közvetve kihat is a tiszti karra, ha azonban a távollévő tiszt tiszti mivoltát nem hangoztatja, nem tekinthető oly közvetett támadásnak, mely a jelenlévő tiszt becsületét is érintené. Pl. ha valaki azt mondja, hogy: „X úr hamiskártyás", bár a jelenlévő egyenruhás tiszt tudja, hogy tiszttársáról van szó, nem foganatosíthat fegyverhasználatot; ellenben ha ilyformán támadnak: „X katonatiszt hamiskártyás", vagy pláne még általánosítanak is: „mint majdnem minden tiszt", már bajtársi kötelessége figyelmeztetni az illetőt, hogy katonatisztről ilyent ne mondjon, s ha mégis hangoztatja, úgy véleményünk szerint megvalósult a fegyverhasználati helyzet.[67]

C) *A támadás nyilvánossága* az a harmadik körülmény, amelyet a törvény a fegyverhasználati helyzet megvalósulásához megkövetel. A törvény szavaival: *„más személy jelenlétében"* kell a támadásnak történnie.

---

[67] V. ö. *Gerő:* i. m. 953. old., *Vogel:* i. m. 198. old. és *Schultheisz:* i. m. 117. old.; — továbbá *Hajdecki:* i. m. 190 old., mely utóbbi auctor a következőket hangoztatja: „Eine Ehrenbeleidigung des ganzen Standes oder eines einzelner Abwesenden muss daher auch von dem Einzelnen als eine persönliche Beleidigung empfunden und zurückgewiessen werden".

Kérdés, milyen értelem tulajdonítható a törvény idézett kitételének? — Hogy a felvetett problémát helyesen megválaszolhassuk, egyrészt ezuttal is — az általunk mindig szemelőttartott — s a tiszti fegyverhasználat céljában megjelölt közérdek-támasztotta követelmények zsinórmértékéhez kell alkalmazkodnunk és másrészt itt, e részletproblémánál is figyelembe kell vennünk a katonai szakjog szabályzatjellegű kútfőit.

Ha a közérdek szolgálata szempontjából nézzük a fegyverhasználati helyzet létesülését, nem lehet kétséges, hogy az csak oly esetben valósul meg, ha oly egyén „jelenlétében" intéztetett a támadás, aki saját személyében nem léphetne fel, mint a fegyverhasználati actus activ alanya;[68] mert ha egyenruhát viselő tiszt (tisztjelölt) becsülete ellen ugyancsak egyenruhás tiszt jelenlétében eszközöltetett a támadás, világos, hogy a tisztiállás tekintélye és becsülete iránti közérzet meg nem inghat, a fegyverhasználatnak pedig nem lévén célja a megtorlás — amint azt a tárggyal foglalkozó szakírók egyöntetűen vallják[69] — semmi alapja sincs a fegyverhasználati actus foganatosításának. De megjegyzendő, hogy ezen esetben — t. i. ha csak tiszt van jelen — már csak azért sem lehet helye *elvileg* a fegyverhasználatnak, mert — hacsak a támadás a jogos védelemre is alapot adó támadás méreteit el nem éri — szinte elképzelhetetlen, hogy a támadás folytatása „másként megakadályozható" ne lenne.

De állásfoglalásunkat igazolja az a körülmény is, hogy a commentatorok egybehangzó nézete szerint „személy" jelen-

---

[68] Hasonlóan *Hajdecki:* i. m. 191. old. és *Berger:* Der Waffengebrauch des Offiziers 31. old. — ellenkezően — vagyis azt hangoztatva, hogy sem a törvény, sem a régi Ktbtk-val kapcsolatban hatályban volt 5856/eln. 13. sz. 1930. július 15-én kelt honv. min. rendelet különbséget nem tesz, s pontosabban meg nem jelöli a fegyverhasználatnál jelenlévő „más személy" ki-voltát — a fegyverhasználati actust foganatosíthatónak tartják akkor is, ha a jelenlévő „más személy" egyenruhás tiszt csupán, így: *Gerő,* i. m. 956. old., *Schultheisz:* i. m. 119. old., és *Vogel:* i. m. 188—189. old.

[69] De kitűnik ez a törvény szövegéből is, mely csak kizárólag *a támadás folytatásának megakadályozása céljából* engedi meg a fegyverhasználati actus foganatosítását; valamint abból a körülményből, hogy abban az esetben, ha a támadás folytatásának megakadályozása másként nem érhető el, *az elkerülhetetlen szükségesség határa* a támadó életének kioltásával esik egybe, ami megtorlásnak, büntetésnek túlságosan súlyos lenne.

léte pusztán nem elégséges, hanem követelmény az is, hogy oly személy legyen a jelenlévő, aki a támadást észlelni képes.[70] Így nem valósul meg a fegyverhasználati helyzet, ha csak egy csecsemő vagy őrült, avagy oly egyén van jelen, aki érzékszerveinek fogyatékos volta következtében alkalmatlan arra, hogy tudomást szerezhessen a támadásról (pl. ha vak jelenlétében intéznek támadást mutogatás, jelek, képes-ábrázolat, stb. utján avagy ha süket ember jelenlétében hangzik el a verbalis iniuria). — Alaposan kérdezhetjük tehát fenti álláspontunkkal szemben ellenvéleményt bejelentőktől: miért kívántatik meg a fegyverhasználati helyzet megvalósulásához az, hogy a támadásnál jelenlévő oly személy legyen, aki annak észlelésére physicailag és psychicailag egyaránt alkalmas, ha nem azért, mert csak az ily egyénnél tételezhető fel, hogy a tiszti állás tekintélye és becsülete iránti közérzet — melyet a tiszti egyenruha testesít meg és képvisel — veszélybe kerülhet.

Nem állhat meg ugyanis egy olyan ellenvetés, miszerint ez utóbbi körülmények csak azért kívántatnak, mert a más személy jelenlétét a törvény pusztán azért írja elő, hogy tanu jelenlétében foganatosíttassék a fegyverhasználat, avagy, hogy a támadás megtörténtére tanu legyen; mert ami az előbbit illeti a törvény szövegértelmezése annak megállapítására vezet bennünket, hogy a „más személy jelenlétében" csak a támadásnak kell lezajlania, s ha a jelenlévő más személy nyomban a támadás megtörténte után eltávozik is, az a fegyverhasználati helyzet megvalósulására nincs befolyással,[71] ami pedig az utóbbit illeti, megjegyzendő, hogy a törvény a megtámadott tisztt ől nem azt követeli, hogy arról igyekezzék meggyőződni, vajjon a jelenlévő más személy észlelte-e azt, hogy támadás intéztetet, hanem azt követeli, hogy az „őt megillető fegyvert" a támadóval szemben *„azonnal"* használja; vagyis a fegyverhasználati helyzet megvalósulásához csak az kívántatik, hogy oly egyén jelenlétében támadhassék meg jogtalanul az egyenruhát viselő tiszt be-

[70] Így *Gerő:* i. m. 957. old., *Schultheisz:* 119. old., míg *Vogel:* i. m. nem foglalkozik a kérdéssel.

[71] *Vogel:* i. m. 190. old., *Schultheisz:* i. m. 119. old. s ezt látszik vallani *Gerő* is, mikor kiemeli, hogy: „... a *sértés megtörténtekor* (de nem az egész eset lefolyásánál)" kívántatik meg a „más személy" jelenléte (i. m. 956. old.).

csülete, aki a támadás észlelésére képes, de az a további körülmény, hogy az illető a támadásról subiective tudomást szerzett-e vagy sem, a fegyverhasználat foganatosítása szempontjából közömbös. — Egyébként a mi közjogias felfogásunk szemszögéből vizsgálva a kérdést a más személy jelenléte azért sem állítható be oly értelemmel, mintha arra, mint tanura volna szükség, mert a fegyverhasználati helyzetbe került tiszt törvényes hatáskörben közérdekből és közcél megvalósítására közhatalmat gyakorol, így a fegyverhasználati actus foganatosításakor éppen úgy nincs szüksége tanura, mint hivatalos hatáskörben eljáró bármely más hatósági egyedi szervnek vagy közegnek.

Ugyancsak nélkülözi a támadás a *nyilvánosság* kritériumát s így nem valósulhat meg a fegyverhasználati helyzet olyan esetekben, amikor az irányadó katonai szakjog megengedi azt, hogy az egyenruhát viselő tiszt (tisztjelölt) a szabályzatszerűen viselni előírt, azaz az „őt megillető" fegyvert letegye;[72] mert amikor a jogalkotó az eshetőségek felett disponált s megengedhetőnek tartotta azt, hogy az egyenruhát viselő tiszt fegyverét letegye, egyben felmentette őt ama egyáltalán kellemesnek nem mondható, de annál terhesebb kötelesség alól, melyet a fegyverhasználat jelent; teszi ezt pedig nemcsak azért, mert mindazon esetben amikor a fegyver szóbanforgó letétele meg van engedve elvileg kizárt, hogy a tiszt becsülete ellen támadás intéztessék, — lévén a társaság annyira zártkörű és nívós —, hanem azért is, mert ha a nemvárt tényállás mégis megvalósulna, szinte elképzelhetetlen, hogy a tiszti-, illetve az állásbecsület ellen intézett jogtalan támadás folytatása „másként megakadályozható" ne lenne.

D) A fegyverhasználati actus kizárólag az egyenruhás tiszt becsülete ellen intézett *támadás folytatásának megakadályozása céljából* foganatosítható.

Ezzel kapcsolatban tisztázandó az a kérdés, mikor lehet szó a becsületellenes támadás folytatásának megakadályozásáról, hiszen ezen iniuriák természete az, hogy a támadás megkezdésével jóformán be is végeztetett a bűncselekmény (pl. a szóbeli becsületsértésnél).

[72] V. ö. az A-26. jelz. szolg. könyvet és a 9653/eln. 14—1926. H. M. sz. rendeletet.

Álláspontunk szerint téves volna oly felfogást követni, mely szerint csak a *„sorozatosan"* elkövetett sértéseknél lehet a támadás folytatásának megakadályozásáról beszélni,[73] s így pl. az egyetlen sértő szóval elkövetett iniuria verbalis nem alapítaná meg a fegyverhasználati helyzetet; mert kiindulva azon psychologiai érvből, hogy a sértő támadások — nem megfontoltan-meggondoltan, hanem 99 %-ban az indulat hevében születve — oly egyénektől származnak, akiktől lelkiállapotukra tekintettel további sértegetések várhatók, azaz a támadás folytatásától lehet tartani; — éppen ezért adott esetben a helyzet körülményei mérlegelendők a fegyverhasználat activ alanya részéről, s ha a felindult lelkiállapotban sértő kifejezésekre fakadt támadó — ami a mozdulatokból és arcjátékból feltétlenül megállapítható — a sértés elkövetése után azt önszántából nem igyekszik nyomban jóvátenni ráeszmélve tettének badarságára, igen alapos a megtámadott tiszt eljárása, ha a támadás folytatásától tartva, annak megakadályozása céljából fegyveréhez nyul, de természetesen csak azon esetben, ha a cél másként el nem érhető.

Feltehető azonban a kérdés, mikor lehet szó a támadás folytatásának másként eszközölhető megakadályozásáról? — Szerény nézetünk szerint itt elsőrendű szerep a polgári közigazgatási közegek, különösen a rendészeti közegek igénybevételének jut, s csak ha ez nem történhet meg, akkor kísérelhető meg — ha az eleve nem látszik eredménytelennek — a rendreutasítás;[74] de semmi esetre sem magyarázható ez úgy, hogy a tiszt a támadás elől kitérni köteles, mert ez a gyávaság színezetével bírna, ily magatartást pedig még a leghitványabb nemzet sem követel fiaitól, nemhogy a bátorságáról híres magyarról ez

---

[73] Mint azt *Vörös Ernő* vitatja a törvényről irt ismertetésében (Magy. Jogi Szemle, 1930. évf. 286. old.).

[74] V. ö. A fegyverhasználat tárgyában kiadott, már többizben idézett honv. min. rendelet következő megállapításait: „A sértett ... köteles mindenekelőtt a rendelkezésre álló s bűncselekmény fogalma alá nem eső egyéb elhárítási lehetőségeket igénybevenni és csak ha ezek (pl. a rendreutasítás, a támadónak egy arra hivatott hatósági közegnek való átadása vagy a fegyverhasználattal való fenyegetés) hatástalanoknak bizonyultak vagy esetleg a konkrét eset alakulása folytán már eleve nem mutatkoztak célravezetőknek, következhetik be a fegyverhasználat" (5856/eln.—13, 1930. H. M. sz.).

feltételezhető volna. A rendreutasítással kapcsolatban fennebb azért hangsúlyoztuk, hogy „ha ez eleve nem látszik eredménytelennek", mert semmi indokát nem látunk annak, hogy a tiszt, — aki végeredményben közhatalmat gyakorol — kísérletezgessen, s esetleg a tettleg támadni készülő vele szemben realisalhassa akaratát.

3. A fegyverhasználati actus tartalma.

A fegyverhasználati actus tartalmát a fegyverhasználati helyzetbe került tisztnek azon ténykedése képezi, mellyel *A)* az őt megillető fegyver *B)* azonnali használatával *C)* az elkerülhetetlen szükségesség határán belül maradva a tiszti becsület elleni támadás folytatását megakadályozza.

A) „Megillető fegyver az a fegyver, amelyet a megtámadott tiszt (tisztjelölt) mint egyenruhájához, illetve felszereléséhez tartozót az egyenruházati szabályzat (az „A-26." jelz. szolg. könyv. 3. függeléke), illetőleg az időnként kiadott rendeletek értelmében az adott esetben viselni köteles".[75] — „Ez a megállapítás azonban — írja *Gerő* tábornok — semmiféle irányban sem szorítja meg a *kard* használatát, mert a kard, mint a tisztet kétségkívül *minden körülmények* közt „megillető" fegyver, *mindenkor,* tehát olyankor is használható, amikor a tiszt a fennálló szabályok szerint kizárólag pisztolyt visel".[76]

Problémát képezhet azonban az, hogyha a támadást oly tiszt (tisztjelölt) ellen intézik, aki (pl. mint lábadozó beteg) egyenruhában bár, de fegyver nélkül jelent meg a nyilvánosság előtt, miként háríthatja el, illetve akadályozza meg a becsülete ellen intézett jogtalan támadás folytatását?[77] Álláspontunk szerint katonatiszt teljesen fegyvertelenül egyenruhában nem jelenhet meg a nyilvánosság előtt, még akkor sem, ha pl. lábadozó beteg voltára figyelemmel felmentetett az oldalfegyver viselésének kötelezettsége alól. Abban az esetben tehát, ha a tiszt (tisztjelölt) ily helyzetben támadtatik meg, az „őt

---

[75] *Schultheisz:* i. m. 120. old. — V. ö. továbbá az 50,010/14—1929. és 93,825/14—1929. H. M. sz. körrendeletet.

[76] *Gerő:* i. m. 957. old.; sőt nézetünk szerint helytelenül *Hajdecki* csak a kardot tekinti a tisztet megillető fegyvernek, s az is csak akkor használható, ha a köpenyen felül, azaz láthatóan viseli (i. m. 192. old.).

[77] Ezen problémát az auctorok egyáltalán nem vetik fel.

megillető" fegyvernek azt a fegyvert kell tekinteni, ami éppen rendelkezésre áll. Ezzel kapcsolatban említjük meg azt is, hogy nem feltétlen a megtámadott tiszt saját fegyverének kell lennie a fegyverhasználat foganatosításánál használt fegyvernek, így lehet az valamely tiszt-bajtárs tulajdonát képező fegyver is.

A fegyverhasználat foganatosításánál a tiszt (tisztjelölt) az őt megillető fegyvert *rendeltetésszerűen* köteles használni, tehát a kard vágásra és szúrásra, a pisztoly lövésre, a szurony és folyamőr-tőr kizárólag szúrás céljára használható;[78] mert abban az esetben, ha a tiszt (tisztjelölt) az említett fegyvereket nem rendeltetésszerűen használja, hanem pl. megkardlapozza vagy a pisztoly fokával fejbeveri a támadót, katonai értelemben vett fegyverhasználatról szólni nem lehet, s noha esetleg magatartásának bűntetőjogi consequentiái elől — ha az jogos védelemnek minősíthető — a Btk. 79. §-a alapján menekül is, nagyon kétséges, hogy az ellene lefolytatott becsületügyi eljárás mily eredménnyel végződik?!

B) A támadás folytatásának megakadályozása céljából a fegyver *azonnal* használandó. A törvény ezzel a fegyverhasználat időpontját állapítja meg, noha ezt már ily értelemben fogalmilag feltételezi az a kitétele is, mely a támadás folytatásának megakadályozását hangsúlyozza, mivel valaminek a folytatását megakadályozni csak azonnali cselekvéssel, intézkedéssel lehet.[79]

Nem mulasztjuk el azonban ama nézetünk kifejezésre juttatását, hogy a törvény ezen követelményének téves értelmezése volna, ha a tiszt a támadásra tüstént fegyverrel válaszolna. A törvény intentioinak és ama fennebb tárgyalt kitételének „feltéve, hogy ezt a célt másként nem érhette el" véleményünk szerint az *„azonnal"* — kifejezésnél a *„szükségtelen késedelem nélkül"* jobban megfelelt volna, minthogy, amint említettük fennebb, a fegyverhasználat foganatosítása előtt figyelembe kell venni az esetleg rendelkezésre álló *más* eszközöket a támadás folytatásának megakadályozása érdekében.[80]

---

[78] *Gerő:* i. m. 958. old., *Schultheisz:* i. m. 120. old.

[79] Nyilván ennek következtében tárgyalja a két körülményt, mint a fegyverhasználat előfeltételeit együttesen *Gerő Gyula* (i. m. 959—916. old.), míg *Hajdecki* a támadás folytatásának megakadályozását mint az azonnali fegyverhasználat megokolását állítja be (i. m. 191. old.).

[80] V. ö. fennebb közölt 74. sz. jegyzetet.

Álláspontunk szerint a törvény szóbanforgó kitétele akként értelmezendő, hogy a fegyverhasználat foganatosításának a támadáshoz viszonyítva oly időpontban kell történnie, hogy a támadás megszünése — folytatásának megakadályozása — okokozati összefüggésbe hozható legyen a fegyverhasználati actus foganatosításával. Ha tehát a fegyverhasználati actus oly időpontban foganatosíttatott a támadáshoz viszonyítva, amikor a támadás megszünése tekintetében a causalis láncolatba már nem illeszthető be, hacsak a Btk. egyéb, (esetleg a 82. §.-a) rendelkezései alapján nem menthető, mint minősített delictum ítélendő meg.

C) A törvény értelmében a fegyverhasználat foganatosítása csak az *elkerülhetetlen szükségesség* határáig terjedhet, s amikor a törvény a fegyverhasználat mérvét ekként megszabja, ismét kidomborodik annak közjogi jellege. A fegyverhasználati actusnak nem célja a megtorlás, hanem csak az, hogy a tiszti állástekintély és becsület feltétlen tiszteletben tartassék. Ha tehát a támadó elhallgat, vagy elfut, stb. már megvalósult a cél, az egyenruha tekintélyének hatása alatt visszavonult; de ha nem, úgy foganatosíttatik a fegyverhasználat, s az terjedhet a makacsul támadóval szemben — álljon bár a támadás puszta iniuria verbalis sorozatból — a támadó megöléséig.[81]

Tehát, amint a már hatályát vesztett régi Ktbtk. idején megjelent 5856/eln.-13 ex 1930. H. M. sz. rendelet megállapítja: „Ez az ismérv azt jelenti, hogy még ha a támadás csupán fegyver alkalmazásával hárítható is el, mindig a kevésbbé veszélyes védekezési módot kell alkalmazni. Így, ha a becsülete ellen intézett jogtalan támadásnak fegyverrel való elhárítására kényszerült tiszt az előírásokhoz képest úgy pisztollyal, mint karddal van ellátva, elsősorban a kardot kell használnia, míg a pisztolyt, mint veszélyesebb fegyvert csak akkor használhatja, ha a kard használata *lehetetlen.* A pisztoly használatánál pedig fokozottan kell vigyázni a szükségesség határának betartására, éppen ezért a *lövés irányát* is a *lehetőség szerint* akként kell megválasztani, hogy a fegyverhasználat az elérendő célon túlmenő hátrányt ne okozzon".

---

[81] *Gerő:* i. m. 963. old., *Schultheisz:* i. m. 123. old.

Mindenesetre hangsúlyozzuk, hogy a „szükségesség" theoretice meg nem határozható *ténykérdés,* s az az adott eset körülményei szerint alakul, de nem tévesztendő szem elől, hogy a támadás folytatásának megakadályozása, „mint cél szabja meg a határt",[82] ha tehát a tiszt (tisztjelölt) e határt túlhágva *excessus*-ba kevenedik, cselekménye a Btk. megfelelő rendelkezései szerint ítélendő meg és el, mert néki, mint azt fennebb hangoztattuk e határt átlépnie semmi szín alatt sem szabad, hiszen kötelességet teljesít, s neki mint tisztnek hivatásbeli kötelessége teljesítése közben sem félnie, sem megijednie, sem megzavarodni nem lehet![83]

* *
*

Befejezésül legyen szabad néhány szót szólni a fegyverhasználati actus és a jogos védelem egymáshoz való viszonyáról.

Ha fejtegetéseinkre visszatekintünk, conclusioként levonható, hogy a fegyverhasználati actus a tiszti állás következményeként az egyenruhát viselő tisztre rótt oly hivatásbeli közkötelesség (álláskötelem), amelyet úgy annak céljára, mint a vele kapcsolatos mulasztások súlyos jogkövetkezményeire figyelemmel, kizárólag az egyenruhát viselő tisztet megillető sajátos jogos védelemmé, azaz privilégiummá lefokozni nem lehet. Ellenben a tiszt, mint közfunctionarius fegyverhasználati actusa és a tisztet is, mint minden állampolgárt megillető jogos védelem, mint két különálló jogintézménye magyar jogrendszerünknek szépen megférnek egymás mellett, sőt igen gyakran egybeesnek. A fegyverhasználatot foganatosító tiszt egyben jogos védelmi helyzetben is lehet!

Ez a körülmény, valamint az, hogy a fegyverhasználat is, miként a jogos védelem a cselekmény jogellenességét kizáró ok lévén, joghatásaikban is megegyeznek (jogosvédelemnek a fegyverhasználattal szemben sincs helye, s a szabályszerűen foganatosított fegyverhasználat kártérítésre nem kötelez, valamint, hogy a fegyverhasználat foganatosításánál való közreműködés nem bűnrészesség pl. a tiszttárs kölcsönzi a kardját, stb.) könnyen arra vezetett, hogy a kettő összetévesztve azono-

[82] *Dr. Degré Lajos:* A jogos védelem az anyagi büntetőjogban, (1910), 419 old.

[83] V. ö. fennebb [36a] alatt közölteket!

síttassék; mint azonban fennebb rámutattunk, mélyreható különbségek is léteznek a fegyverhasználati actus és a jogos védelem között, amely különbségek a fegyverhasználati actust a jogos védelemmel szemben a hivatásbeli kötelességek piedestaljára emelik,[84] s így az nem kiváltságot, hanem súlyos megterheltetést jelent a fegyveres erő tisztjei számára, mert az élet legsubiectivebb relatiojában, a becsületet ért támadás nehéz pillanatában is oly obiectivitást követel, aminek csak minden idők mintakatonája, a fegyelmezettség ideális eszményképe, a magyar tiszt felelhet meg! — Isten adjon tisztjeinknek lelkierőt, hogy az egyenruhához és aranykardbojthoz kötött, e súlyos, hivatásbeli közkötelességüket magyar törvényhozásunk ebbeli célkitüzéseinek megfelelően: a fegyveres erő tekintélyét és becsületét tükröző tiszti állástekintély és becsület érdekében és öregbítésére gyakorolhassák!

---

[84] „T. Ház — mondotta *Tabódy Tibor* a képviselőházi vita során — érezze azt meg mindenki, hogyha magára húzza azt a katonai egyneruhát, az a katonai egyenruha tisztességet, különös tisztességet és feltétlen nagy megbecsülést kell hogy jelentsen arra nézve is, aki viseli, de arra nézve is, aki nem viseli. A katonai egyenruha ugyanis nemcsak az egyén, de az egész nemzet becsületét jelenti" (A „Képviselőházi Értesítő" 1929. évi nov. 7., a 326. ülést tartalmazó szám, 206. old.).

Der Waffengebrauch des Offiziers.

I. Der Zweck des Offizierswaffengebrauches.

„Ego iuro, quod arma non dehonestabo... Ita me Deus adiuvet!" Lautete der alte ungarische Soldateneid. Die Waffen aber kann nur eine disziplinierte Armee ehren. Die militärische Disziplin ist durch ein auf hohem Niveau stehendes Offizierskorps zu erreichen. Ein integranter Teil des moralischen Ansehens des Offizierskorps ist die Offiziersstandesehre, welche aus der intakten Ehre der einzelnen Offiziere besteht. *Die Verteidigung der Offiziersehre bildet ein allgemeines Interesse,* welche das ungarische Militärstrafgesetzbuch (Gesetzartikel II. v. J. 1930) folgendermassen regelt:

„Nicht zurechnungsfähig ist die Handlung... jenes Uniformtragenden Offiziers (Offiziersaspiranten) der, um den in Anwesenheit einer anderen Person gegen seine Ehre gerichteten widerrechtlichen Angriff zu vereiteln, die ihm zukommende Waffen sofort gebraucht, angenommen, dass er diesen Zweck anders nicht erreichen konnte und dabei die Grenze des unerlässlich Notwendigen nicht überschritten hat" (§. 38.).*

Die richtige Lösung der mit diesem Gesetzparagraphen zusammenhängenden strafrechtlichen Probleme hängt davon ab, auf welchen Standpunkt wir uns bezöglich der rechtlichen Natur des Offizierswaffengebrauches stellen. Dies muss vorerst festgestellt werden.

II. Die rechtliche Natur des Offizierswaffengebrauches.

Die Experten des Militärstrafrechtes fassen den Offizierswaffengebrauch — vielleicht auf Grund des §. 114. Abs. d) des bei uns seit 1855 rechtsgültigen österreichischen Militärstrafgesetzbuches — als einen *sui generis* Fall der strafrechtlichen berechtigten Verteidigung (Notwehr) auf und glauben die

* Besser ausgedrückt: es ist nicht *„widerrechtlich"*.

diesbezüglichen Regeln anwenden zu können. Trotzdem die Fälle Ähnlichkeit zeigen ist* diese teoretische Feststellung doch falsch, weil sie die rechtliche Natur des Offizierswaffengebrauches nur aus dem obengenannten Gesetzartikel ableiten wollen, ohne Rücksicht auf die übrigen Regeln des militärischen Fachrechtes.

Bei Feststellung der rechtlichen Natur einer Rechtsinstitution gehen wir nur dann richtig vor, venn wir die bezüglichen Rechtsregeln nicht herausgegriffen, sondern in das Ganze des Rechtssystems eingestellt untersuchen. In gesteigerten Masse ist dies im Strafrecht der Fall, wo die Normen eine andere gewönlich nicht strafrechtliche Regel voraussetzen, wozu diese Regel als Sanction dazukommt, und deshalb sind die strafrechtlichen Normen als sekundäre Normen anzusehen. Wenn wir die primären Rechtsnormen ausschliesslich auf Grund der sekundären Normen ableiten wollen, so können wir oft doppelsinnige Normen feststellen, deren eine nur erlaubt, die andere verpflichtet. Welche der beiden in Wirklichkeit zur Geltung kommt, das können wir nur auf Grund einer functionalen Betrachtung des ganzen Rechtssystems entscheiden.

Ebenso, wie bei der berechtigen Notwehr nur auf Grund des ganzen Rechtssystems feststellbar ist, dass es keine derartige Rechtsregel gibt, die wen immer zur Ausübung der berechtigten Notwehr verpflichtet, — eben so muss man auch bei der Entscheidung der rechtlichen Natur des Offizierswaffengebrauches in Betracht ziehen ob der Waffengebrauch obligatorisch ist, oder welche Folgen dessen Nichtausübung mit sich führt. Wenn wir dies bedenkend die rechtliche Natur des Waffengebrauches untersuchen, müssen wir es feststellen, dass sich hier um ein ganz anderes Recht handelt, als die berechtigte Notwehr. Denn während die Nichtausübung der berechtigten Notwehr keinerlei rechtliche Folgen zeitigt, so kann der Offizier wegen Nichtausübung des Waffengebrauches einer Dis-

* „Die Zurechnungsfähigkeit der Handlung schliesst die berechtigte Notwehr aus.

Die berechtigte Notwehr ist zur Abwehr eines gegen die Person oder das Vermögen des Angegriffenen oder eines anderen gerichteten oder diese bedrohenden widerrechtlichen und unmittelbaren Angriffes notwendig.

Die Überschreitung der berechtigten Notwehr aus Furcht, Schrecken oder Verwirrung ist nicht strafbar“ (Ung. Strafgb. §. 79.).

ziplinaruntersuchung unterzogen werden — unter dem Namen: ehrenrätliches Verfahren bekannt — und falls er in einem Falle wo der Waffengebrauch notwendig gewesen wäre, hievon Abstand genommen hat, als die Ehre des Offiziersstandes durch Konduite gefährdend, seinen Offiziersrang verlieren. Die Folge davon sind Entlassung und Verlust der ihm zukommenden Gebühren.

Die Hauptbedingung der Entstehung einer Waffengebrauchssituation ist, dass der Angriff gegen die Ehre eines Uniformtragenden Offizieres gerichtet sei, weil der Offizier seine diesbezüglichen Standespflichten nur in Uniform verwirklichen kann. In Ausübung dieser Pflichten geht der Offizier als Gemeinfunctionär in seinen gesetzlichen Wirkungskreise vor, — und deshalb kommt dem Staate dem Offizier gegenüber das als ehrenrätliches Verfahren bekannte Disziplinarrecht zu.

Die rechtliche Natur des Waffengebrauches betreffend hat diese Auffassung *de lege lata* grosse Bedeutung in der Frage des *Excessus.*

Wenn wir ihn — wie die Fachgelehrten im allgemeinen — als berechtigte Notwehr betrachten so ist die Straflosigkeit des Excessus begründet; — wenn wir ihn aber als in den Wirkungskreis des Offiziers gehörende Gemeinpflicht auffassen, dann ist es zweifellos, dass die Überschreitung der Grenzen des Waffengebrauchs aus Furcht, Schrecken oder Verwirrung nicht als Excessus zu betrachten ist, denn der Offizier darf in Ausübung seines Wirkungsreises sich nicht fürchten, noch erschrecken oder in Verwirrung geraten, muss also falls er die Grenzen des Waffengebrauches überschreitet, sich hiefür eben so verantworten, wie jedes andere staatliche Organ.

Die Regeln der berechtigten Notwehr und des Waffengebrauches weiterhin vergleichend, müssen wir feststellen dass noch andere wesentliche Unterschiede zwischen diesen beiden Gesetzstellen bestehen: beim Waffengebrauch ist die Unmittelbarkeit des Angriffs, bei der berechtigten Notwehr die Öffentlichkeit nicht notwendig, — Waffengebrauch ist im Interesse eines Anderen nicht anzuwenden, die blosse Gefahr eines Angriffs schafft noch keine Waffengebrauchssituation und während das Mittel des Waffengebrauchs durch die dem Offizier zukommende Waffen gesetzlich bestimmt ist, bestimmt das

Gesetz die Mittel der berechtigten Notwehr nicht. — Während in der Rechtspraxis gegen *iniuria verbalis* keine berechtigte Notwehr zulässig ist, entsteht die Waffengebrauchssituation in jedem Fall, wenn der Angriff, als *iniuria verbalis* oder auf *realem* Wege erfolgt ist, was dahin führt, dass bei Waffengebrauch des Prinzip der strafrechtlichen Proportionalität nicht zur Geltung kommt.

Alldies berücksichtigend ist es zweifellos, dass die Auffassung des Waffengebrauchs als berechtigte Notwehr zum inhaltlichen Dualismus der heute einheitlichen Rechtsauffassung der berechtigten Notwehr führt, also im Gegensatz mit dem auf Harmonie zustrebenden Geist des Rechtssystems steht, es ist deshalb auch richtiger, wenn wir dem Waffengebrauch seinen selbständigen rechtsinstitutionellen Charakter lassen, ihn als in öffentlich-rechtlichen Sinne genommene Gemeinpflicht auffassen, und mit seiner privatrechtlichen, privilegienartigen Notwehrauffassung, brechen.

III. Der Akt des Offizierswaffengebrauchs.

Auf Grund des oben erörterten Systems besprechen wir nun den Akt des Offizierswaffengebrauchs, dessen Personen, Gegenstand und Inhalt (Effektuirung).

1. *Personen des Waffengebrauchsaktes.*

Die aktive Person des Waffengebrauchs ist der Uniformtragende Offizier (Offiziersaspirant), passive Person der Angreifer der Offiziersehre.

A) Aktive Person des Waffengebrauchsaktes kann jedes — im gegebenen Falle Offiziersuniformtragende — Mitglied der bewaffneten Macht sein welches dem ehrenrätlichen Verfahren für Offiziere unterworfen ist. Diese Zugehörigkeit ändert sich nach dem jeweiligem Reglement. Gegenwärtig gehören hierher: die kgl. ung. Honvéd (Landwehr), Gendermarie, Grenzwache und Stromwache, bzw. deren aktive oder im Ruhestand befindliche Offiziere, sowie die Offiziersaspiranten und nicht-aktiven Offiziere bzw. Offiziersaspiranten der genannten Formationen.

B) Passive Person des Waffengebrauchsaktes kann im Prinzip nur die Person sein: *1.* die keines ritterlichen Schutzes bedarf; — *2.* die nicht zweifellos und offensichtlich in unzurechnungsfähigem Zustand ist und — *3.* die keine Offiziersuniform trägt.

ad 1. — Wer ritterlichen Schutzes bedarf, kann nicht passive Person des Waffengebrauchsaktes sein, weil das massgebende Ehrenrätliche Reglement A-46. es jedem Kommandanten als eine der wichtigsten Pflichten vorschreibt, die ritterliche Denkungsart des Offizierskorps zu entwickeln, und nichts würde dem mehr widersprechen, als wenn das Ideal der ritterlichen Tugenden, der Offizier der ritterlichen Schutzes bedürftigen Frau gegenüber zur Waffe griffe.

Ein der Frau gegenüber ausgeübter Waffengebrauch würde aber nicht nur in der ritterlich denkenden ungarischen Zivilgesellschaft Befremden und Empörung hervorrufen, und so der Offiziersstandesehre und Standesautorität schaden, sondern es wäre auch sehr zweifelhaft, ob das in diesem Falle gegen den Offizier durchzuführende ehrenrätliche Verfahren nicht auch feststellen würde, dass der gegen eine Frau zur Waffe greifende Offizier durch seine Konduite die Offiziersstandesehre gefährdet habe, womit gleichzeitiger Verlust des Offiziersranges verbunden wäre.

ad 2. — Die offensichtlich in unzurechnungsfähigen Zustand befindlichen Individuen (Kinder, Geisteskranke, Betrunkene etc.) können keine passiven Personen des Waffengebrauchsaktes sein, da der Offizierswaffengebrauch im Grunde genommen keine Vergeltung, sondern ein militärisch-behördlicher Akt ist, und weil das Gesetz die Unberechtigtheit des Angriffes verlangt um eine Waffengebrauchssituation hervorzurufen, solche Personen aber eines unberechtigten Angriffes unfähig sind. Unser Standpunkt ist aber auch moralisch unterstützbar, denn der Waffengebrauch solchen Personen gegenüber könnte nur gegen die in allen Fällen obligatorische Humanität geschehen, und würde so mit Recht Empörung in den Kreisen der bürgerlichen Gesellschaft hervorrufen, dem Ansehen des Offiziersstandes aber mehr schaden, als nützen, was die Richtigkeit unserer Ansicht auch von Gesichtspunkt der Rechtspolitik bestätigt.

ad 3. — Vorschriftsmässige Uniformtragende Militärpersonen können nicht passive Personen des Waffengebrauchsaktes sein, weil das massgebende Ehrenrätliche Reglement A-46. *expressis verbis* vorschreibt, dass Offiziere ihre Ehrenaffären auf ritterlichen Wege zu regeln haben, und weil das neue Militärstrafgesetzbuch — dem alten (§. 445.) gegenüber — das Rencontre gar nicht reguliert, offensichtlich weil es den Waffengebrauch Kameraden gegenüber als unerlaubt betrachtend, dessen Möglichkeit auch im Prinzip als ausgeschlossen hält.

Die Frage, ob ein behördliches Organ bürgerlichen Standes passive Person des Waffengebrauchsaktes sein kann, müssen wir unserem Standpunkt gemäss bejahen. Denn das behördliche Organ, welches die Ehre des Offizieres angreift, geht nicht im Rahmen der Rechtsordnung und seines Wirkungskreises vor, der seine Waffe gebrauchende Offizier hingegen tut als öffentlicher Funktionär die in öffentlich-rechtlichen Sinne genommene Gemeinpflicht seines Wirkungskreises.

2. *Gegenstand des Waffengebrauchsaktes.*

Der Gegenstand des Waffengebrauchsaktes ist: *A)* der gegen die Offiziersehre gerichtete, — *B)* unberechtigte, — *C)* öffentliche Angriff und — *D)* die Vereitelung der Fortsetzung des Angriffs.

A) Im Zusammenhang mit dem *gegen die Offiziersehre gerichteten Angriff* müssen wir uns mit der Frage der Ehre, der Offiziersehre und der Offiziersstandesehre befassen.

Die Ehre ist — als moralischer Wertmesser — in einer gegebenen Gesellschaft eine ethische Kategorie von absoluter Gültigkeit, deren Begriff keinerlei Komparation aushält. Dies auf sich selbst angewendet entspricht der Einzelne entweder den moralischen Forderungen und ist in diesen Falle ehrenhaft, entspricht er aber nicht, so ist er ehrenlos. Nicht so die Wertschätzung, welche dem objektiven Wertmesser, der Ehre gegenüber subjektiver Natur und so *a priori* von komparativer Beschaffenheit ist und einen materiellen Inhalt hat, wenn sie mit der Vorigen übereinstimmt, aber nur formal ist, wenn sie von jener pro oder kontra abweicht.

Die Menschen sind also ethisch in vier Klassen einzureihen: *1.* materialiter und formaliter ehrenhafte, — *2.* in keiner-

lei Hinsicht ehrenhafte, — *3.* materialiter zwar ehrenhafte formaliter aber nicht (die Verleumdeten!) und — *4.* materialiter nicht ehrenhafte, aber formaliter ja (deren Verfehlungen noch unaufgedeckt sind).

Die Offiziersehre ist mit der unter *1.* beschriebenen Formel gleichbedeutend, doch gibt es keine separate Offiziers- und bürgerliche Ehre, die Offiziersstandesehre aber ist die ethische Wertung des Offizierskorps als Körperschaft.

Gegen diese muss sich also der Angriff richten, welcher in rechtlichen Sinne genommen ein in solcher Handlung realisierter menschliche Wille ist, dessen Zweck die Hervorrufung einer nachteiligen Veränderung in der Interessensphäre des Angegriffenen ist. Sein Mittel kann *in concreto* nicht nur Tätlichkeit sondern ein Wort, eine Geste, abfälliges Lachen usw. sein.

B) Der Angriff muss unberechtigt sein und ist es von unserem Standpunkte nicht nur dann, wenn der nötige Grund fehlt, sondern auch dann, wenn der Uniformtragende Offizier *in concreto* keinen Anlass dazu gegeben hat. Die Unmittelbarkeit des Angriffes ist keine Vorbedingung.

C) Die Öffentlichkeit des Angriffes erfordert das Gesetz *„in Anwesenheit einer anderen Person"*, was so zu verstehen ist, dass der Angriff in Gegenwart einer solchen Person erfolgt, die fähig ist diesen wahrzunehmen. Aber mit Rücksicht auf den Zweck des Waffengebrauchs entsteht auch dann keine Waffengebrauchssituation, wenn nur Offiziere in Uniform anwesend sind, und Zwar deshalb nicht, weil es in diesem Falle sozusagen ausgeschlossen ist, dass die Vereitelung der Fortsetzung des Angriffs nicht anders möglich wäre, und hauptsächlich, weil in solchem Falle gar nicht die Rede davon sein kann, dass durch Verletzung der Offiziersehre die dem Offiziersstand gegenüber bestehende Achtung in anderen anwesenden Personen ins Wanken gerate.

Die „Anwesenheit anderer Personen" ist aber nicht so zu verstehen, dass der Zeuge des Waffengebrauches sein muss, denn der Offizier der eine in seinen Wirkungskreis gehörende Gemeinfunktion ausübt, benötigt dazu keinen Zeugen, der Waffengebrauch hat also — wenn die „andere Person" sich sofort nach erfolgter Beleidigung entfernt — doch zu geschehen.

D) Der Waffengebrauch hat *nur zum Zwecke der Vereitelung der Fortsetzung des Angriffes* zu erfolgen, welcher Umstand besonders hervorhebt, dass seine Zielsetzung die Verwirklichung von Gemeinzwecken und keine Vergeltung anstrebt. — Nur in diesem Falle kann der Offizier seine Waffen gebrauchen, wenn er die Fortsetzung des Angriffes führtet.

3. *Inhalt (Effektuirung) des Waffengebrauchsaktes.*

Den Inhalt des Waffengebrauchsaktes bildet jene Tätigkeit des uniformierten Offiziers, wonach er *A)* mit der ihm zukommenden Waffe, *B)* durch deren sofortigen Gebrauch *C)* im Rahmen der unerlässlichen Notwendigkeit verbleibend die Fortsetzung des gegen seine Offiziersehre gerichteten Angriffes vereitelt.

A) Zukommende Waffe ist jene, welche der angegriffene Offizier als zu seiner Uniform, bzw. Rüstung passende (laut Reglement A-26.) zu führen hat. Der Säbel kommt dem Offizier unter allen Umständen jederzeit zu, auch dann, wenn er im gegebenem Falle nur Revolver trägt.

B) Zur Vereitelung der Fortsetzung des Angriffes hat *der Waffengebrauch sofort zu geschehen,* dass heisst ohne unnötige Verzögerung, teilweise, weil das Gesetz auch eine andere Abwehrmöglichkeit vorsieht und dem Waffengebrauch nur als *ultima ratio* zulässt, teilweise weil der Offizier vor Gebrauch der Waffe seinen Angreifer zu warnen hat, falls dies nicht schon im Voraus als ergebnislos scheint. — Regelrecht kann der Waffengebrauch dann sein, wenn die Beendigung des Angriffes mit der Handlung des Offiziers in kausalen Zusammenhang zu bringen ist.

C) Der Waffengebrauch kann *nur bis zur Grenze des unerlässlich Notwendigen* gehen. Die Vereitelung der Fortsetzung des Angriffes als Zweck bestimmt also die Grenze, weshalb — wenn auch der Angriff bloss aus einer Serie *iniuria verbalis* besteht — der Waffengebrauch bis zur Tötung des Angreifers gehen kann. Wenn aber der Offizier in einen *Excessus* gerät — ausgenommen den Fall, dass es sich laut des §. 79. des ungarischen Strafgesetzbuches um berechtigte Notwehr handelt — so ist er für seine Tat strafrechtlich verantwortlich.

* *

Auf Grund des Gesagten ist zweifellos, dass der Offizierswaffengebrauch nicht ins Prokrustesbett der berechtigten Notwehr einzuzwängen ist, sondern als selbständige Einrichtung unseres ungarischen Rechtssystems zu behandeln ist, und so können berechtigte Notwehr und Waffengebrauch schön nebeneinander bestehen: der seine Waffe gebrauchende Offizier kann gleichzeitig in einer Lage der berechtigten Notwehr sein.

Waffengebrauch und berechtigte Notwehr stimmen ihrer Rechtswirkung nach darin überein, dass beide die Widerrechtlichkeit der Handlung ausschliessende Umstände sind, was aber zur Identifizierung der beiden Rechtseinrichtungen noch kein Grund sein kann.

TARTALOM.